

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2007:12

Oikeusapulainsäädännön muutostarpeet

Lausuntotiivistelmä

Oikeusapulainsäädännön muutostarpeet

Lausuntotiivistelmä

ISSN 1458-7149
ISBN 978-952-466-571-1 (nid.)
ISBN 978-952-466-572-8 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
29.8.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Teija Hyytiäinen	Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä		
	Toimeksiantaja Oikeusministeriö		
	Toimielimen asettamispäivä 17.3.2006		
Julkaisun nimi Oikeusapulainsäädännön muutostarpeet Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat 1 Johdanto 2 Yhteenveto lausunnoista 3 Kannanotot asiakohdittain 3.1 Palkkiojärjestelmän uudistaminen 3.2 Muita oikeusapulainsäädännön muutosehdotuksia 3.3 Oikeuskäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetut säädösmuutokset ja tuomioistuimen oikeus käyttää sakkolaskuria 3.4 Valtion oikeusaputoimistoista annettuun lakiin ehdotetut säädösmuutokset 3.5 Eräistä oikeudenkäynneistä julkissektorin palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta valtion, kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lainsäädännön tarkistaminen 3.6 Kieliasulliset muotoilut 3.7 Sähköinen asiointi 3.8. Muita lausunnonantajien esittämiä huomioita 3.9 Säästövaikutukset			
Tiivistelmä Oikeusministeriö pyysi 14.5.2007 lausuntoa oikeusapulainsäädännön muutostarpeita valmistelleen työryhmän mietinnöstä (Työryhmämietintö 2007:4) 47 viranomaiselta ja yhteisöltä. Näistä lausunnon antoivat 38 viranomaista ja yhteisöä, minkä lisäksi lausunnon toimitti yksi muu taho.			
Avainsanat: (asiasanat) Asianajat, oikeudenkäyntikulut, oikeusapu, palkkiot, sähköinen asiointi			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 5/33/2006, OM017:00/2006			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2007:12		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-571-1 (nid.) 978-952-466- 572-8 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
29.8.2007

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Sammandrag av utlåtandena	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Teija Hyytiäinen			
Publikation (även den finska titeln) Behoven att ändra rättshjälpslagstiftningen Sammandrag av utlåtandena			
Publikationens delar 1 Inledning 2 Sammandrag av utlåtandena 3 Ställningstaganden enligt ämnesområde 3.1 Reform av arvodesystemet 3.2 Andra förslag till ändring av rättshjälpslagstiftningen 3.3 Förslag till ändring av lagen om rättegång i brottmål och domstolens rätt att använda bötesräknaren 3.4 Förslag till ändring av lagen om statliga rättshjälpsbyråer 3.5 Ändring av lagstiftningen om ersättning av statens, kommunens eller kommunalförbundets medel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar 3.6 Språkliga formuleringar 3.7 Elektroniska tjänster 3.8 Övriga kommentarer från remissinstanserna 3.9 Spareffekter			
Referat Justitieministeriet begärde den 14 maj 2007 av sammanlagt 47 olika myndigheter och organisationer utlåtande över betänkandet av arbetsgruppen som utrett behoven att ändra rättshjälpslagstiftningen. Utlåtanden inkom från 38 myndigheter och organisationer och dessutom från en instans utanför remissrundan.			
Nyckelord Advokaterna, rättegångskostnaderna, rättshjälp, arvoden, elektroniska tjänster			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 5/33/2006, JM017:00/2006			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2007:12		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-571-1 (häft.) 978-952-466- 572-8 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	2
2 Yhteenveto lausunnoista	2
3 Kannanotot asiakohdittain	4
3.1 Palkkiojärjestelmän uudistaminen	4
3.1.1 Peruslinjaukset palkkioiden määräytymisperusteen osalta	4
3.1.2. Palkkioista päättävä taho ja kokoonpano	7
3.1.3 Avustajan palkkio ja lasku	11
3.1.3.1 Tavanomainen asia	15
3.1.3.2 Korottamis- ja alentamisperusteet	15
3.1.3.3 Matkustaminen ja matka-aika	17
3.1.3.4 Useita päämiehiä	20
3.2. Muita oikeusapulainsäädännön muutosehdotuksia	21
3.2.1 Puolustajan sekä oikeusapulain mukaisen oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuudesta	21
3.2.2. Avustajan oikeuksien laajentaminen	25
3.2.3 Oikeusavun taloudelliset edellytykset ja niiden selvittäminen sekä oikeusapumaksu	25
3.2.3.1 Perunkirjoitus	28
3.2.3.2 Helposti realisoitava omaisuus	28
3.2.4 Oikeusavun enimmäistuntimäärä ja oikeusturvavakuutus	29
3.2.5 Oikeusavun myöntämisaikakohta ja taannehtivuus	31
3.2.6 Oikeusavun jatkuminen palauttamistilanteissa	33
3.2.7 Ratkaisupyyntö	34
3.3 Oikeuskäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetut säädosmuutokset ja tuomioistuimen oikeus käyttää sakkolaskuria	34
3.4 Valtion oikeusaputoimistoista annettuun lakiin ehdotetut säädosmuutokset	37
3.5 Eräistä oikeudenkäynneistä julkissektorin palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta valtion, kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lainsäädännön tarkistaminen	37
3.6 Kieliasulliset muotoilut	40
3.7 Sähköinen asiointi	41
3.8. Muita lausunnonantajien esittämiä huomioita	45
3.9 Säästövaikutukset	49
Liite	53

LAUSUNTOYHTEENVETO

1 JOHDANTO

Oikeusapulainsäädännön muutostarpeita valmisteleen työryhmän mietintö (oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:4) valmistui 30.3.2007.

Mietinnössä ehdotetaan, että palkkioasetus tulisi uudistaa kokonaisuudessaan. Lähtökohtana on, että avustajien tulee saada tehtävästään sen vaativuutta ja työmäärää vastaava korvaus. Palkkioperusteiden tulee olla selkeitä ja ennakoitavia ja niiden soveltamisen yksinkertaista. Mietinnössä pidetään tarkoituksenmukaisena myös yksinkertaistaa oikeusavun hakemismenettelyä siten että kokonaan korvauksettomaan oikeusapuun oikeutettujen osalta taloudellisen selvityksen perusteena voitaisiin käyttää viimeksi vahvistetusta verotuksesta saatavia tietoja.

Mietinnössä ehdotetaan mallia, jossa palkkio avustajalle määräytyy ensisijaisesti ajankäytön perusteella. Palkkio vastaisi näin lähtökohtaisesti tehdyn työn määrää. Kiinteämääräisistä palkkio-osioista luovuttaisiin. Lopullinen palkkio kustakin asiasta määräytyisi eri toimenpiteisiin käytetyn yhteenlasketun ajan perusteella, pyöristäen palkkion määrä lähimpään puoleen tuntiin.

Mietinnössä esitetään oikeusapulainsäädäntöön joitakin yksittäisiä muutoksia järjestelmän selkeyttämiseksi.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon 47 viranomaiselta ja yhteisöltä. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausuntoa pyydettiin. Lisäksi lausunnon mietinnönjohdosta on antanut Suomen Oikeusapulakimiehet ry. Lausuntoja saatiin yhteensä 39.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Lähes kaikki lausunnonantajat kannattavat palkkiojärjestelmän uudistamista työryhmän esittämällä tavalla pääosin tuntiperusteiseksi ja pitävät nykyistä palkkionmääräytymismallia melko työläänä, erityisesti käräjäoikeuksien osalta, joskin muutama lausunnonantaja tuo esille ehdotetun palkkiomallin ongelmat ja pitää parempana vaihtoehtona kaavamaisempaa määräämisperustetta (Helsingin hovioikeus, Oulun käräjäoikeus, Tuusulan käräjäoikeus, Suomen Oikeusapulakimiehet ry).

Hallinto-oikeuksien lausunnoista ilmenee, että hallinto-oikeudet eivät ole kokeneet nykyisin käytössä olevaa palkkiomallia osaltaan ongelmalliseksi hallinto-oikeuksissa käsiteltävien oikeusapuasioiden vähäisyyden vuoksi. Helsingin hallinto-oikeus kuitenkin toteaa, että oikeusapulainsäädännössä on lukuisia ongelmia muun muassa sen vuoksi, että siinä ei ole

riittävästi otettu huomioon hallintotuomioistuinprosessin erityispiirteitä. Helsingin hallinto-oikeus tuo erityisesti esille ulkomaalaisasiat.

Eräät lausunnonantajat esittävät, että palkkioista päättäminen tulisi siirtää tuomioistuimilta jollekin muulle taholle tai että tätä asiaa tulisi ainakin selvittää (Helsingin hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus). Suuri osa lausunnonantajista kuitenkin kannattaa palkkioiden määräämisen säilyttämistä tuomioistuimella todeten, että asian ratkaisella tuomioistuimella on paras tuntemus asian laadusta ja laajuudesta sekä sen avustajan tehtävälle asettamista vaatimuksista ja edellyttämistä toimenpiteistä sekä siitä, miten avustaja on tehtävänsä hoitanut. Joidenkin lausunnonantajien mielestä tuomioistuinten kokoonpanoa palkkioista päätettäessä tulisi tarkistaa tai palkkionmääräämiseen liittyvää menettelyä muutoin kehittää (Helsingin hallinto-oikeus, Oulun hallinto-oikeus, vakuutus-oikeus, Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry, Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry).

Mietintöön sisältyy eriävä mielipide matka-ajan korvattavuudesta, mikä saa kannatusta usealta lausunnonantajalta (Eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Rovaniemen hovioikeus, Iisalmen kärjäoikeus, Kuopion kärjäoikeus, Joensuun oikeusaputoimisto, Suomen Asianajajaliitto).

Useat lausunnonantajat kannattavat puolustajan sekä oikeusapulain mukaisen oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen täsmentämistä nykyisestä ja pitävät asian jatkovalmistelua tarpeellisena. (Eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Iisalmen kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Tuusulan kärjäoikeus, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry).

Lausunnonantajat kokevat tarkoituksenmukaiseksi oikeusavun hakemismenettelyn yksinkertaistamisen korvauksettomaan oikeusapuun oikeutettujen osalta. Sen sijaan työryhmän esitys siitä, että oikeusavun hakijan, joka on vastaajana tai epäiltynä rikosasiassa, puolison tuloja ei huomioitaisi, vaan hänen taloudellinen asemansa määräytyisi yksinäiselle henkilölle säädettyjen määrien mukaan herättää joissakin lausunnonantajissa vastustusta (Turun hovioikeus, Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry, Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry). Jotkut lausunnonantajat esittävät, että myöskään asianomistajien osalta puolison tuloja ei tulisi huomioida (Helsingin oikeusaputoimisto, Seinäjoen oikeusaputoimisto).

Työryhmän ehdotukseen siitä, että oikeusavun enimmäistuntimäärä alennettaisiin nykyisestä 100 tunnista 80 tuntiin asiaa kohden useat lausunnonantajat suhtautuvat varauksellisesti, koska kokevat, että tällöin tuomioistuin joutuisi kuitenkin myöntämään asian hoitamiseksi lisätunteja (Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Iisalmen kärjäoikeus).

Työryhmän esitys oikeusavun myöntämisaikakohdasta ja taannehtivuudesta, oikeusavun jatkumisesta palauttamistilanteissa, oikeuskäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetut säädösmuutokset ja tuomioistuimen oikeus käyttää sakkolaskuria jakavat lausunnonantajien mielipiteitä, mitkä on eritelty tarkemmin jäljempänä kyseistä asiaa koskevissa kohdissa.

Eräistä oikeudenkäynneistä julkissektorin palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta valtion, kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lainsäädännön

tarkistamisen osalta ovat muutamat lausunnonantajat esittäneet näkemyksensä (valtiovarainministeriö, sisäasiainministeriö, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Oulun käräjäoikeus, vakuutusosasto, Kemin oikeusaputoimisto).

Lähtökohtaisesti sähköisen asiointijärjestelmän kehittäminen saa kannatusta valtaosalta lausunnonantajista. Järjestelmän kehittäminen tulee kuitenkin tehdä huolella ja sitä kehitettäessä tulee huomioida järjestelmän toimivuus.

Tarkemmin lausunnonantajien näkemykset työryhmän mietintöön ilmenevät asiakohdittaisissa kannanotoissa.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Palkkiojärjestelmän uudistaminen

3.1.1 Peruslinjaukset palkkioiden määräytymisperusteen osalta

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää mietinnössä esitettyjä perusratkaisuja oikeusavun palkkiokysymysten ratkaisemisen tehostamiseksi ja yhtenäistämiseksi perusteltuina ja tarkoituksenmukaisina.

Helsingin hovioikeus esittää varauksensa sen suhteen, ovatko esitetyt uudistusehdotukset kaikilta osin oikeasuuntaisia tai riittäviä helpottamaan tuomioistuimen työtä palkkioiden määrittämisessä. Erityisesti siirtyminen kiinteistä palkkioperusteista avustajan ajankäytön ja tehdyn työn määrän arviointia edellyttäviin menettelyihin tullee lisäämään työtä yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa nykyinen järjestelmä ei juurikaan ole kuormittanut lainkäyttäjiä.

Palkkion määrittäminen kuormittaa hovioikeutta erityisesti palkkion osittamistapauksissa, joita ovat palkkion määrittäminen asianosaisen osakorvausvastuulla sekä palkkion vahvistaminen oikeusturvavakuutuksen omavastuuosuudesta tai oikeusturvavakuutuksen ylittävään osaan. Kuormittavia ovat myös tilanteet, joissa samalla avustajalla on useampi avustettava siten, että jollekin heistä on myönnetty oikeusapu. Hankalat palkkion osittamistapaukset liittyvät kaikkein useimmin oikeusapulain mukaisiin osakorvauksiin tai usean päämiehen avustamisiin. Hovioikeus esittää harkittavaksi, onko vielä ennen uudistuksen toteuttamista tutkittava lähemmin palkkion osittamiseen liittyviä ongelmia kaikissa kolmessa edellä mainitussa asiaryhmässä ja kartoitettava niiden määriä suhteessa kaikkiin oikeusapulain mukaisiin palkkioiden määrittämismenettelyihin. Ilman tarkempaa ongelmankartoitusta on olemassa vaara, ettei uudistus tavoita kuormittavia ja työläitä soveltamistapauksia, vaan vain turhaan hankaloittaa palkkion määrittämistä yksinkertaisimmissa asiaryhmissä. Erityisen varauksellisesti uudistukseen ja uudistustarpeeseen hovioikeus suhtautuu lukumääräisesti suurimman tapausryhmän, yksinkertaisten rikosasioiden osalta.

Kaavamaisten taulukoiden etuna olisi hovioikeuden näkemyksen mukaan niiden soveltamisen yksinkertaisuus. Ennen palkkiotaulukoiden laajemman käyttöönoton

torjumista tai nykyisestä sekajärjestelmästä luopumista olisi syytä tarkemmin selvittää, minkälaisia taulukoita muissa maissa on käytössä ja minkälaisia kokemuksia niistä on saatu.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa työryhmän ehdotusta uudeksi palkkioasetukseksi.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että esitetyt muutokset ovat perusteltuja ja hyväksyttäviä ja ne ovat omiaan yksinkertaistamaan menettelyä.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että palkkioperusteen määrittäminen tuntiperusteiseksi yksinkertaistaa jonkin verran menettelyä varsinkin kärjäoikeuksien osalta. Sen sijaan hovioikeuden kannalta muutos vaikuttaa vain vähän, lähinnä istuntojuttujen palkkioiden määrittämisen osalta ja muutos ei käytännössä helpota tai nopeuta asian käsittelyä hovioikeudessa.

Turun hovioikeus lausuu, että uudistukset merkitsevät parannusta ennen kaikkea kärjäoikeuksien toiminnassa. Vaikka vähimmäispalkkion omaksuminen monimutkaistaa palkkion määrittämistä jonkin verran, hovioikeus kannattaa ehdotettuja säännöksiä. Kärjäoikeuden osalta ehdotettu jako yhtäältä riita- ja hakemusasioihin sekä toisaalta rikosasioihin voitaisiin omaksua myös hovioikeudessa. Hovioikeuden tutkittavaksi saatetussa kärjäoikeudessa laajana riita-asiana vireillä olleessa asiassa vähimmäispalkkio voisi olla korkeampi kuin rikosjutuissa. Hovioikeuden arvion mukaan esitetyt säännökset ovat omiaan vähentämään palkkion suuruutta koskevia valituksia.

Vaasan hovioikeus katsoo, että palkkion määrittäminen ei saa näyttää siltä, että se on vaatinut tuomioistuimelta enemmän aikaa ja vaivaa kuin pääasian ratkaiseminen ja perusteleminen. Maksettavan palkkion perustuminen todelliseen käytettyyn aikaan on selkeä ja yksinkertainen ratkaisu.

Iisalmen kärjäoikeus pitää työryhmän esittämiä muutoksia pääosin hyväksyttävinä ja katsoo niiden yksinkertaistavan nykyisellään monimutkaista palkkioiden määrittämisen menettelyä.

Kuopion kärjäoikeus lausuu, että nykyinen palkkioperusteiden soveltaminen ja palkkioiden määrittäminen kuormittaa usein tarpeettomasti kärjäoikeuksia. Esitetyt uudistukset tulisivat keventämään menettelyä ja tehostamaan toimintaa.

Oulun kärjäoikeus lausuu, että yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävien asioiden luokittelu olisi mahdollista. Tällaista luokittelua on joka tapauksessa kehitettävä myös tuomioistuimen tulosohtauksen tarpeita ajatellen. Luokittelun lisäksi voitaisiin säätää tapauskohtainen mahdollisuus siitä poiketa esimerkiksi juuri asian vaativuuden ja sen vaatiman työmäärän perusteella. Ellei kaavamaisempaa palkkiomallia oteta käyttöön, nykyisestä "sekamallista" on syytä luopua ja siirtyä malliin, jossa palkkio määräytyy ensisijaisesti ajankäytön perusteella.

Tuusulan kärjäoikeus toteaa, että valtaosa kärjäoikeudessa määrättävistä palkkioista on ollut vähätöisiä. Siirtyminen verraten kaavamaisesta palkkion maksamisesta ajan käyttöön perustuvaan käytäntöön saattaa lisätä kärjäoikeuden työtä. Istutokäsittelyn osalta palkkion määrittäminen ei ole ongelmallista. Sen sijaan suurimmassa osassa jutuista palkkion määrittämiseen joudutaan paneutumaan asiaan valmistautumisen osalta aivan toisella tavalla

kuin aikaisemmin. Näin kenties maksatuskäytännön yksinkertaistamisesta mahdollisesti saatava hyöty jäisi käräjäoikeuksissa saavuttamatta.

Korkein hallinto-oikeus lausuu, että työryhmän esitys ajankäyttöön perustuvasta palkkiosta on asianmukainen ja perusteltu.

Helsingin hallinto-oikeus pitää oikeaan osuneena perusratkaisua, että palkkiot suoritetaan ajankäytön perusteella.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus toteaa, että työryhmän havaitsemat muutostarpeet on koettu ongelmiksi lähinnä yleisissä tuomioistuimissa. Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa korvauksen laskeminen on todettu työlääksi joissakin tapauksissa. Työryhmän ehdotukset sopivat myös hallinto-oikeudelle ja hallinto-oikeus yhtyykin työryhmän ehdotuksiin.

Kouvolan hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan on paikallaan, että palkkiolaskutus perustuu ajankäyttöön kiinteiden toimenpidekohtaisten palkkioiden sijasta.

Kuopion hallinto-oikeus lausuu, että ajankäytön ottaminen yksinomaiseksi perusteeksi tuo selkeyttä palkkion määräämiseen. Etupainotteisesta prosessista olisi huolehdittava siten, että selvitys toimenpiteistä tulisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kaikille osapuolille.

Oulun hallinto-oikeus toteaa, että hallintolainkäytössä ongelmat avustajan palkkion perusteista ja määrästä eivät ole nousseet ongelmaksi ainakaan siinä määrin kuin riita- ja rikosoikeuden osalta.

Rovaniemen hallinto-oikeus lausuu, että nykyisen hajanaisen palkkiojärjestelmän uudistaminen siten, että avustajan palkkio määräytyy ensisijaisesti ajankäytön perusteella, on kannatettava. Oikeusavun aiheuttama työmäärä tosin on vielä tällä hetkellä vähäinen hallinto-oikeudessa. Työryhmässä toisena vaihtoehtona ollut kaavamainen palkkiomalli olisi yksinkertaisempi ja toisi siten enemmän helpotusta palkkioiden määräämiseen. Siinä ei kuitenkaan voitaisi ottaa riittävästi huomioon hoidettavan asian vaativuutta, mikä on tarpeen, koska hallinto-oikeudessa on suuri määrä asiaryhmiä, joiden kesken ja joiden sisälläkin on huomattavia eroja asioiden laajuudessa ja vaikeusasteessa.

Turun hallinto-oikeus toteaa, että palkkioperusteiden yksinkertaistaminen on erittäin kannatettavaa.

Vaasan hallinto-oikeus lausuu, että hallinto-oikeudessa on viime vuosina ollut verrattain vähän asioita, joissa on ollut mukana oikeusapua saaneita asianosaisia, joten uudistuksella ei siten ole kovin suurta merkitystä juuri Vaasan hallinto-oikeuden työmäärään.

Hallinto-oikeus kannattaa periaatteessa ajankäytön perusteella määräytyvää palkkiota. Ajankäyttö arvioitaisiin kuitenkin sen mukaan, mitä kulloinenkin tehtävä edellyttää kokeneelta ja ammattitaitoiselta avustajalta. Tuomioistuin joutuisi siis jokaisessa asiassa arvioimaan tehtävää hoitavan avustajan työn laatua. Avustajat eivät aina ole kovin perehtyneitä juuri sen alan tehtäväkenttään, jota asia koskee, vaikka he muutoin ovatkin kokeneita ja ammattitaitoisia. Avustajan erikoisosaamisen puutteen takia voitaisiin näin ollen joutua arvioimaan tehtävään käytetty aika toisin kuin avustaja on esittänyt. Toisaalta on ehdotettu otettavaksi käyttöön vähimmäispalkkio, joka joissakin tapauksissa saattaisi korjata edellä mainitun jonkin alan erikoisosaamisen puutteesta johtuvan ajankäytön.

Vakuutusoiikeus lausuu, että vakuutusoiikeus on jo voimassa olevan palkkioasetuksen mukaan määrännyt avustajalle palkkion pääsääntöisesti ajankäytön perusteella. Työryhmän ehdottamat suullisia käsittelyjä koskevasta kiinteästä palkkiosta luopuminen ja vähimmäispalkkion käyttöönotto eivät aiheuttaisi olennaista muutosta vakuutusoiikeudessa. Myös muita työryhmän palkkiojärjestelmän yksinkertaistamiseen tähtääviä ehdotuksia on pidettävä oikeansuuntaisina.

Valtakunnan syyttäjänvirasto lausuu, että palkkiojärjestelmän muuttaminen kiinteämääräisistä palkkioista ajankäytön perusteella määräytyviksi palkkioiksi mahdollistaa paremmin kulloinkin käsiteltävänä olevan asian yksilöllisten piirteiden huomioon ottamisen. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei tämä johda kustannusten hallitsemattomaan kasvuun.

Kemin oiikeusaputoimisto lausuu, että on järkevää ja kannatettavaa pyrkiä selkiyttämään ja mahdollisuuksien mukaan yksinkertaistamaan palkkioiden määräytymisperusteita.

Finanssialan Keskusliitto lausuu, että sillä ei ole huomauttamista työryhmän ehdotusten osalta.

Suomen Asianajajaliitto lausuu yhtyvän työryhmän ehdotuksiin siten, että se pitää myös asianajajakuntaa edustaneiden työryhmän jäsenten eriävää mielipidettä aiheellisena.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry kannattaa ehdotusta, jonka mukaan palkkio määräytyisi ensisijaisesti ajankäytön perusteella. Esitetyt vähimmäispalkkiot kääntävät uudeksi perusajatuksesi nostetun tuntiveloituksen kuitenkin heti pääläelleen. Palkkioasetuksen perusrakenne (alentamis- ja korottamisperusteet, vähimmäispalkkio) pysyy siis pitkälti samana ja sen myötä vanhat ongelmat vain vaihtuvat uusiksi. Samoin on olemassa vaara, että avustajien huomio keskittyy liiaksi laskutuskelpoisten toimenpiteiden suorittamiseen sen sijaan, että keskityttäisiin päämiehen edun toteuttamiseen vähimmällä tarpeellisella toimenpiteellä ja sitä kautta kustannuksella.

Suomen Oiikeusapulakimiehet ry pitää nykyistä palkkioasetusta hyvänä, oiikeudenmukaisena ja toimivana matka-ajan palkkiota ja matkakulujen korvausta koskevia säännöksiä lukuun ottamatta. Yhdistys ei tämän vuoksi yhdy työryhmän näkemykseen siitä, että palkkioasetus olisi syytä kokonaisuudessaan uudistaa. Hallintolainkäyttöasioiden osalta työryhmän esitys on hyväksyttävissä. Yhdistys yhtyy mietinnössä esitettyyn palkkion korottamiseen siten että palkkio olisi 100 euroa tunnilta, pitäen kuitenkin 110 euron tuntihintaa paremmin palkkatason nousua vastaavana.

3.1.2 Palkkioista päättävä taho ja kokoonpano

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoiikeusasiamies pitää tärkeänä sitä, että nykyinen tehtävienjako säilyttää siten, että tuomioistuimien päättää edelleenkin oiikeusavun palkkioista.

Helsingin hovioikeus lausuu, että olisi ollut hyvä saada tietoa siitä, miten palkkioiden määrääminen on järjestetty muissa maissa. Oikeusapulain esitöiden yhteydessä esitetty kuvaus eräiden muiden maiden oikeusapulainsäädännöstä ei juurikaan sisällä tietoja siitä, kenen toimesta ja miten palkkiot määrätään (HE 82/2001 vp. s. 25 - 32). Tiedossa on joka tapauksessa, että osassa Euroopan maista palkkiot vahvistetaan tuomioistuimen ulkopuolella. Mahdollisuutta siirtää palkkioiden vahvistaminen meilläkin muulle viranomaiselle tai tuomioistuimien hallintohenkilökunnalle tulisi yhtenä vaihtoehtona vakavasti harkita.

Vaikka tuomari joutuisi siirtämään käsittelyn kestoja, laatua ja laajuutta koskevat tiedot eteenpäin, tuomioistuimen työmäärä tosin saattaisi keventyä mutta palkkion määräämiseen tarvittava kokonaistyömäärä sen sijaan saattaisi kasvaa. Oikeudenkäyntikulujen vastuunjako koskeva päätöksenteko tuomioistuimessa ei oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1-3 §:n mukaisesti lähtökohtaisesti edellytä tietoa avustajan palkkion määrästä. Toisaalta harkittaessa oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuutta valtiolle oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8b §:n kohtuusnäkökohtien huomioon ottaminen edellyttäneet tietoa korvauksen lopullisesta suuruudesta. Tämänkin kysymyksen osalta olisi hyvä tietää, miten asia on järjestetty niissä maissa, joissa tuomioistuin ei määrää palkkion suuruutta.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että asian ratkaisseella tuomioistuimella on paras tuntemus asian laadusta ja laajuudesta sekä sen avustajan tehtävälle asettamista vaatimuksista ja sen edellyttämistä toimenpiteistä sekä siitä, miten avustaja on tehtävänsä hoitanut.

Turun hovioikeus lausuu, että asian ratkaissut tuomioistuin tietää, miten oikeudenkäyntiavustaja on suorittanut tehtävänsä ja sillä on parhaat edellytykset arvioida, miten paljon valmisteluun on hyväksyttävästi käytetty aikaa.

Hovioikeus lähtee siitä, että palkkiosta päättäminen on edelleen ratkaisukokoonpanon eikä vain sen puheenjohtajan asiana. (Työryhmän mietinnössä sivulla 22 selostetusta alatyöryhmän kannanotosta voi saada toisenlaisen käsityksen.

Vaasan hovioikeus lausuu, että avustajan palkkion määrääminen on pääasian ratkaisevan tuomioistuimen tehtävä.

Helsingin kärjäoikeus kannattaa palkkioiden määräämisen siirtämistä muun viranomaisen kuin tuomioistuimen tehtäväksi. Asiaa tulisi pohtia jatkovalmistelussa. Kysymystä koskeva kattava kansainvälinen vertailu helpottaisi asian arviointia. Monissa perinteisissä vertailumaissa tuomioistuimet eivät ota lainkaan kantaa oikeudenkäyntikulujen määrään, olipa kysymys julkisesta oikeusavusta tai muista oikeudenkäyntikuluista.

Oulun kärjäoikeus lausuu, että ne palkkioasian muulle viranomaiselle siirtämistä vastaan puhuvat seikat, jotka työryhmä on tuonut esiin, ovat kyllä painavia. Kärjäoikeuden mielestä olisi kuitenkin vielä perusteellisemmin kuin työryhmä on tehnyt selvitettävä mahdollisuutta siirtää palkkioiden vahvistaminen ja maksatus joko oikeusaputoimistolle taikka Oikeushallinnon palvelukeskukselle. Tuomioistuin voisi antaa tarvittavat tiedot asian laadusta, laajuudesta ja työn määrästä palkkion vahvistamisesta ja maksatuksesta huolehtivalle viranomaiselle esimerkiksi asialuokitusta apuna käyttäen. Myöskään valtaa tuomita oikeudenkäyntikuluista ei välttämättä tarvitsisi siirtää tuomioistuimesta muualle. Nykyinen toimintatapa vie runsaasti aikaa ja aiheuttaa turhia kustannuksia. Luomalla

pääasian tuomitsemisen kanssa hyvin yhteen sovitettu ja toimiva sähköinen järjestelmä saavutettaisiin huomattavaa ajan ja kustannusten säästöä.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että palkkion määrääminen voi tapahtua ainoastaan asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa. Vain asiaa käsitellyt tuomioistuin tuntee asian laadun avustajalle asettamat vaatimukset, asian vaatimat toimenpiteet ja sen, miten avustaja on tehtävänsä hoitanut.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että hallinto-oikeudessa palkkio- ja korvauspäätös annetaan pääasiaa koskevassa päätöksessä. Tästä ei ole syntynyt ongelmia. Nyt ehdotetaan, että päätös annetaan erillisenä päätöksenä. Ehdotus lienee toimiva varsinkin jos siirrytään sähköiseen asiointiin. Tällöin lomakkeessa tulee olla tilaa myös joskus runsaillekin perusteluille. Saattaisi olla aiheellista myös selvittää, voisiko päätöksen joskus tehdä suppeampi kokoonpano kuin pääasian päätöksen, tai jopa esittelijä.

Oulun hallinto-oikeus lausuu, että hallintolainkäytössä on jopa harvinaista, että hävinnyt osapuoli määrätään maksamaan toisen osapuolen tai viranomaisen oikeudenkäyntikulut. Kun avustajan palkkio ja kulukorvaus erotetaan pääasiasta erilliseksi ratkaisuksi, on tällä merkitystä pääasian käsittelyn jouduttamisessa. Pääasian ratkaisu ei viivy ainakaan sen johdosta, että palkkion tai kulujen määrässä on epäselvyyttä. Kun ne erotetaan eri ratkaisuksi, voidaan tuomioistuimissa vaikka keskittää niiden ratkaisemisen valmistelua ja erikoistua niihin liittyviin kysymyksiin. Myös sitä kautta voidaan saada tehokkuutta.

Vaasan hallinto-oikeus lausuu, että oikeusapupalkkioiden vahvistamisen siirtäminen tuomioistuimelta jollekin muulle viranomaiselle tai oikeusaputoimistolle ei voi tulla kysymykseen, koska ainoastaan tuomioistuin voi arvioida asian hoitamiseen käytetyn ajan, työn laadun ja asian vaativuuden, jotka kaikki vaikuttavat palkkion määrään nykyisessä järjestelmässä. Hallinto-oikeus kannattaa, kuten työryhmäkin, nykyisen tehtäväjaon säilyttämistä.

Vakuutus-oikeus lausuu, että vakuutus-oikeuden erityistoimiala huomioon ottaen tuomioistuimella on parhaat edellytykset arvioida asian vaativuus sekä avustajan työn määrä ja laatu. Lisäksi oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuudesta päättämisen säilyminen tuomioistuimella tukee ehdotusta.

Vakuutus-oikeus lausuu lisäksi, että työryhmän ehdotus lähtee siitä, että asioissa, joissa järjestetään suullinen käsittely, tuomioistuin ratkaisisi pääasiasta erillisellä päätöksellä yksityisen avustajan, todistajan ja tulkin palkkion ja korvauksen. Ehdotettu muutos sopinee niihin tuomioistuihin, joissa jutun käsittely on keskitetty suulliseen istuntoon. Vakuutus-oikeudessa asian käsittely ei keskity ja pääty asian suulliseen käsittelyyn, vaan asianosaiset voivat toimittaa kirjallista selvitystä suullisen käsittelyn jälkeenkin. Kun avustajan tehtävä päättyy vasta myöhemmin, ei pääasiaratkaisusta erillisen päätöksen antaminen ole prosessiekonomisesti perusteltua. Tähän nähden vakuutus-oikeus katsoo, ettei esitettyä oikeusapulain 18 §:n 1 momenttia tulisi säätää ehdottomaksi. Tuomioistuimella tulisi aina olla mahdollisuus ratkaista säännöksessä tarkoitetut palkkiot ja korvaukset vasta pääasian yhteydessä.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että palkkioiden määrääminen soveltuu luontevimmin käräjäoikeuksien tehtäväksi. Niillä on parhaat edellytykset arvioida asian vaativuus ja suoritettun työn määrä ja laatu. Avustajan laskussa mainittujen toimenpiteiden

tarpeellisuuden arviointi on lainkäyttöön kuuluva normaali tehtävä. Tulevat tietotekniset ratkaisut helpottanevat osaltaan palkkioiden määräämistä.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry lausuu, että ehdotuksen mukaan tuomioistuin määrää palkkion aina erillisellä päätöksellä. Erillinen päätös on perusteltu, koska pyrkimyksenä on sähköinen asiointijärjestelmä ja sen hyödyntäminen, mikä sinänsä on kannatettavaa. Kun päätösvaltaisuutta ei ole säädetty erikseen, tämä tarkoittaa sitä, että palkkio- ja kuluratkaisu tehdään täysilukuisessa kokoonpanossa. Olisi syytä tässä yhteydessä tarkemmin pohtia ja selvittää tuomioistuimen mahdollisuuksia siirtää / delegoida palkkioasia suppeampaan kokoonpanoon tai tuomioistuimen virkamiehen ratkaistavaksi. Ajateltavissa olevat ratkaisut lienevät seuraavat:

- 1) Ratkaisun tekee täysilukuinen kokoonpano, jos siihen sisältyy vaikeita tulkinta- ja harkintaongelmia.
- 2) Muissa harkintaa vaativissa asioissa sen tekee yksi jäsen tai esimerkiksi hovioikeudessa HOL 9 § kelpoinen esittelijä.
- 3) Asioissa, joihin liittyy vain rutiininomaisia laskutoimituksia, ratkaisun voisi tehdä käräjäoikeuden käsittelyssä läsnä ollut käräjäsihteeri.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry lausuu, että ehdotuksen mukaan tuomioistuin määrää palkkion aina erillisellä päätöksellä. Kun päätösvaltaisuudesta ei ole säädetty erikseen, kokoonpano määräytyy yleisten säännösten mukaan. Tämä merkinnee pääsääntöisesti pääasiaratkaisun tehnyttä useimmiten niin sanottua täysilukuista kokoonpanoa.

Säännösesityksen taustalla on työryhmän toteama arvio palkkion määräämisen työläydestä ja pyrkimys sähköiseen asiointijärjestelmään. Näiden päämäärien saavuttamiseksi ehdotus on kannatettava. Samalla tulisi kuitenkin pohtia, onko ratkaisu tarpeen tehdä tuomioistuimen täysilukuisessa kokoonpanossa ja onko tarkoituksenmukaista, että tuomarin tulee kaikissa tapauksissa tehdä ratkaisu asiassa, johon liittyy ainoastaan rutiininomaisia laskutoimituksia. Tästä syystä ratkaisutoimivalta tulisi säännellä joustavaksi niin, että tuomioistuin voi siirtää palkkioasian yhden tuomarin tai esittelijän ratkaistavaksi. Järjestelmää olisi tällöin mahdollista soveltaa seuraavasti:

- 1) Ratkaisun tekisi täysilukuinen kokoonpano, jos siihen sisältyy periaatteellisia tulkinta- tai harkintaongelmia.
- 2) Muissa asioissa sen tekisi yksi jäsen tai esimerkiksi hovioikeudessa kokenut esittelijä.

Asiaa harkittaessa tulisi mieltää, että joissakin tapauksissa kysymys on luonteeltaan valtion ja asiamiehen välinen riita-asian ratkaisemisen luonteinen kysymys, johon annetaan valituskelpoinen ratkaisu. Tällöin lainkäyttöasian ratkaisukokoonpano on perusteltu. Toisessa ääripäässä kysymys on tosiasiaa taloushallinnollisesta maksatuspäätöksestä, jonka asiataarkastusta ei ole tarkoituksenmukaista tehdä lainkäyttöasian luonteisena. Kansainvälisesti lienee harvinaista, että tällaisia asioita ratkaistaan tuomitsevassa kokoonpanossa.

3.1.3 Avustajan palkkio ja lasku

Lausunnonantajien kannanotot

Itä-Suomen hovioikeus lausuu, että oikeusapulain 17 §:n 1 momentin ja palkkioasetuksen 9 §:n 5 momentin mukaan avustajan ei tarvitse esittää yksityiskohtaista selvitystä asiassa suorittamistaan toimenpiteistä ja kuluistaan silloin, kun avustaja ei vaadi muuta kuin vähimmäispalkkion. Tähän nähden vaikuttaa tarpeettomalta, että vähimmäispalkkioon tyytyvän avustajan olisi palkkioasetuksen 14 §:n mukaisesti kuitenkin annettava tuomioistuimelle laskuerittely. Eikö tässä tilanteessa riittäisi oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisen laskuyhdistelmän toimittaminen tuomioistuimelle?

Kouvolan hovioikeus pitää hyvänä työryhmän ehdotusta, jonka mukaan oikeusapulain 17 §:ään otettaisiin nimenomainen säännös siitä, että avustajan olisi ennen suullista käsittelyä toimitettava selvitys siihenastisista toimenpiteistä ja kuluista tuomioistuimelle ja vastapuolelle. Hovioikeus katsoo kuitenkin, että ehdotettu "viimeistään ennen istuntopäivää edeltävänä arkipäivänä" ei riitä turvaamaan sitä, että tuomioistuimella ja vastapuolella olisi tosiasiallisesti mahdollisuus perehtyä selvitykseen, koska lain sanamuoto sallii sen, että se toimitetaan esimerkiksi viraston sähköpostiosoitteeseen vain vähän ennen virka-ajan päättymistä. Hovioikeus ehdottaa, että lainkohta muotoiltaisiin seuraavasti:

Jos selvitystä on tarkoitus käsitellä suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa, avustajan on toimitettava selvitys siihenastisista toimenpiteistä ja kuluista hyvissä ajoin siten, että se on tuomioistuimen ja tarvittaessa myös vastapuolen käytettävissä vähintään yhden arkipäivän ajan.

Turun hovioikeus kannattaa työryhmän esityksiä tuntipalkkion korottamiseksi. Nykyiset palkkiot ovat hovioikeuden näkemyksen mukaan pahasti jälkeenjääneitä yleiseen kustannuskehitykseen verrattuna.

Ehdotetussa palkkioasetuksessa ei enää edellytetä palkkion perusteena olevien tuntimäärien vahvistamista. Tätä hovioikeus pitää järkevänä uudistuksena. Tuntimäärän vahvistaminen on tarpeetonta. Kun palkkio on kiinteä summa tunnilta tai puolelta tunnilta, tuntimäärän tietää muutenkin. Muutoinkin tunti- tai puolituntiluvun ilmoittaminen lienee nykyin palkkion maksatuksenkin kannalta turhaa.

Oikeusapulain 17 §:än mukaan avustajan on palkkion määrittämistä varten esitettävä muun muassa yksityiskohtainen selvitys asiassa suorittamistaan toimenpiteistä. Työryhmä ehdottaa pykälään lisättäväksi seuraavan virkkeen: " Jos selvitystä on tarkoitus käsitellä suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa, avustajan on toimitettava selvitys siihen astisista toimenpiteistä ja kuluista hyvissä ajoin ja viimeistään ennen istuntopäivää edeltävänä arkipäivänä tuomioistuimelle ja tarvittaessa myös vastapuolelle." (Tekstissä sana "ennen" on turha). Uuden säännöksen perusteena on ajatus siitä, että näin meneteltäessä asianosaisskeskustelu palkkion perusteista tulisi pääkäsittelyssä nykyistä seikkaperäisemmäksi. Ajatus on kannatettava. Ehdotuksen mukaan selvityksen etukäteistoimittaminen vastapuolelle tapahtuisi vain tarvittaessa. Uuden säännöksen ration kannalta on hovioikeuden näkemyksen mukaan välttämätöntä, että selvitys toimitetaan myös vastapuolille etukäteen. Näin heille jää riittävä aika perehtyä siihen.

Helsingin käräjäoikeus lausuu laskun etukäteen toimittamisesta ensinnäkin sen, ettei pääkäsittelyn ja siihen liittyvän odotusajan kestoa, josta laskussa ainakin pienemmissä rikosjutuissa pääasiassa olisi kysymys, voida etukäteen tietää. Kun työryhmän ehdotuksen mukaan pääkäsittelyjen osalta olisi tarkoitus siirtyä tuntiperusteiseen laskutukseen, ei istuntoa edeltävänä päivänä toimitettava lasku voisi olla kuin karkea arvio tulevasta. Kun pääkäsittely usein peruuntuu vähintään muutaman kerran ennen asian ratkaisemista, avustaja saisi lähettää laskunsa rutiinijutussakin useita kertoja käräjäoikeuteen ja vastapuolelle. Normaalina rikosistuntopäivää edeltävänä päivänä, joka sekin saattaa olla istuntopäivä, käräjätuomarin ja syyttäjän sähköpostiin tulisi useita arviolaskuja, joihin tulisi työryhmän mietinnön mukaan "riittävästi perehtyä" ja esittää jopa "mahdolliset kysymykset ja huomautukset" etukäteen. Palkkioprosessia siis käytäisiin arviolaskun pohjalta etukäteen sähköpostitse ja tätä kutsuttaisiin työn helpottamiseksi. Joka tapauksessa lopullinen lasku jouduttaisiin antamaan paperiversiona istunnossa kuten nytkin ja lisäksi avustaja joutuisi toimittamaan sen sähköisesti istunnon jälkeen lopullisessa muodossa. Mikäli näin ei tapahtuisi, sähköistä laskua jouduttaisiin erikseen myöhemmin "karhuamaan" avustajalta. Ero nykyiseen järjestelmään olisi siis siinä, että paperiversion lisäksi laskusta tarvittaisiin sähköinen versio. Käräjäoikeuden kannalta kysymys ei olisi työn helpottamisesta.

Oulun käräjäoikeus pitää tuntitaksan korotusta 100 euroon perusteltuna. Nykyinen palkkio on ollut voimassa jo yli kolme vuotta. Esitetty palkkio on vieläkin huomattavasti alle yksityisten avustajien käyttämän tuntiveloituksen. Käräjäoikeus kannattaa istunkäsittelyn palkkion määräytymistä ajankäytön perusteella, koska silloin se vastaa tehtyä työtä. Määräys vähimmäispalkkiosta on tarpeellinen, jotta myös vähän ajankäyttöä vaativiin asioihin saadaan asiantuntevia avustajia.

Tuusulan käräjäoikeus esittää, että oikeusapulain 20 § 2 momenttia muutettaisiin muotoon, jonka mukaan *tuomioistuimen on velvoitettava oikeusavun saaja suorittamaan avustajalleen oikeusavun omavastuuosuuden*. Ehdotuksessa on käytetty tässä kohdassa nykyistä sanamuotoa, jota on tulkittu monesti niin, että suorituslauselma on annettu vain silloin, kun avustaja sitä vaatii. Tämä oli myös ministeriön järjestämässä koulutuksessa esitetty kanta. Tuo tulkinta on johtanut konkreettisiin epäilyksiin väärinkäytöksistä. Vastaajalle määrätty yksityinen avustaja on jopa ilmaissut istunnossa ajatuksen, että hänelle riittää valtion varoista maksettava osuus ja ettei hän tule vaatimaan päämieheltään omavastuuta. Helsingin hovioikeuden lainkäytön yhtenäistämistyöryhmä on antanut säännöksen tulkinnasta toisensisältöisen suosituksen. Lainmuutos muuttaisi käytännön yksiselitteiseksi ja olisi omiaan estämään oikeusapulainsäädännön tavoitteiden kiertämistä.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että nykyjärjestelmässä oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen (389/2002) 6 §:ssä oleva säännös palkkion perusteena olevien tuntien yhteenlaskusta ja pyöristyksestä on aiheuttanut käytännössä jonkin verran ongelmia. Tämän vuoksi vastaavan säännöksen tulisi uudessa palkkioasetuksessa olla mahdollisimman yksiselitteinen ja niin selkeä, että tuomioistuinten ei tarvitse puuttua avustajan palkkiolaskelmaan. Jatkovalmistelussa tulisikin vielä kiinnittää huomiota ehdotetun palkkioasetuksen 2 §:n sanamuotoon. Puolen tunnin ajankäytön vähimmäisyksikkö viittaa palkkion määräämisvaiheeseen, mutta saattaa tarpeettomasti nousta esiin myös yksittäisten toimenpiteiden kohdalla. Asia on lausuttu selkeämmin mietinnön tiivistelmässä. Lyhimmillään ajatuksen voi ilmaista esimerkiksi *"Jollei muuta säädetä, avustajan palkkion perusteena on tehtävään käytetty yhteenlaskettu aika, joka pyöristetään lähimpään puoleen tuntiin."*

Helsingin hallinto-oikeus lausuu oikeusapulain 17 § osalta, että hallinto-oikeuteen tulee runsaasti huonosti eriteltyjä laskuja. Saattaisi olla jo lakiin syytä täsmentää laskuerittelyn sääntöjä lisäämällä momentin keskivaiheille "...yksityiskohtainen selvitys asiassa suorittamistaan toimenpiteistä, niiden vaatimasta ajasta ja kuluistaan ...".

Hallinto-oikeus toteaa lisäksi, että pienimmäksi ajankäytön yksiköksi ehdotetaan puoli tuntia. Säännöksestä voisi päätellä, että kunkin toimenpiteenkin laskutusperuste on puoli tuntia, vaikka se kestäisikin esim. 15 minuuttia. Perustelujen kohdan 40 perusteella ehkä on kuitenkin tarkoitettu, että toimenpiteet mitataan minuutin tarkkuudella, mutta loppusumma pyöristetään lähimpään puoleen tuntiin. Tämä olisi perustellumpaa ja olisi varmaan syytä näkyä myös säädöstekstissä, esim. "palkkion kokonaissummaa määrättäessä...".

Laskuyhdistelmän osalta hallinto-oikeus lausuu, että ehdotuksesta puuttuu ohjeistus laskuerittelyn laatimiseksi. Usein hallinto-oikeuteen jätetyissä laskuissa on vain useiden toimenpiteiden kokonaisaika tasatunteihin pyöristettynä. Olisi jossain kohdassa syytä säätää, että *laskuerittelyssä on eriteltävä kukin yksittäinen toimenpide ja siihen käytetty aika*, ellei sitten katsota, että edellä lain 17 §:n kohdalla ehdotettu riittää.

Lisäksi hallinto-oikeus lausuu, että ulkomaalaisasioissa avustaja usein laskuttaa tunnin varautumisesta päätöksen tiedoksiantoon. Tähän voi tulkkauksen ja eri kulttuurisuuden vuoksi todella mennäkin aikaa. Palkkioasetusehdotuksen 3 §:n mukaan palkkio maksetaan asiaan valmistautumisesta ja suullisesta käsittelystä. Hallinto-oikeudessa tämä ei oikein toimi - valituskirjelmä ja vastaselitys ovat useimmiten koko asian hoitaminen eikä vain valmistautumista. Päätöksen tiedoksianto samoin kuin monet muutkin toimenpiteet kuten kontaktit muihin viranomaisiin voivat olla hyvinkin tarpeellisia. Säännökset asetuksen 3 ja 4 §:ssä pitäisi kirjoittaa vähän yleisemmässä muodossa siten, että ne sopisivat paremmin hallintolainkäyttöön. Minimikorjaus voisi olla sanan valmistautuminen korvaaminen *valmistelulla*. Erityisesti tulisi ottaa jollain tasolla kantaa myös päätöksen tiedoksi antamiseen silloin kun se ei johda jatkovalitukseen.

Hallinto-oikeus lausuu myös, että omavastuuosuuden määrittämisen osalta ei ehdoteta muutettavaksi sääntöä, että tuomioistuimien varaa oikeusapua saaneelle tilaisuuden lausua laskun oikeellisuudesta. Säännös ei ehkä aiheuta hankaluuksia käräjäoikeudessa, jossa asiakas on usein paikalla. Hallinto-oikeudessa tämä aiheuttaa runsaasti ylimääräistä työtä. Avustajan olisi useimmiten helpompi ottaa asiakkaalta neuvottelun yhteydessä hyväksyminen kuin tuomioistuimen tavoittaa asiakas. Olisikin parempi säätää esim., että *avustajan on laskun antamisen yhteydessä annettava asiakkaan laskun oikeellisuutta koskeva lausuma*.

Kuopion hallinto-oikeus esittää lainsäädäntöä selkeytettäväksi siten, että vain yksittäisen avustajan nimenomaisesta vaatimuksesta hallinto-oikeus antaa asianosaista velvoittavan päätöksen.

Vakuutus-oikeus lausuu, että ehdotuksen mukaan avustajan tulee antaa laskuyhdistelmän lisäksi laskuerittely. Mainittu velvollisuus koskee myös julkisia oikeusavustajia. Myös voimassa olevien säännösten mukaan julkisen oikeusavustajan tulee esittää oikeudenkäyntikululasku. Joissakin yksittäistapauksissa julkinen oikeusavustaja ei ole vakuutus-oikeuden nimenomaisista pyynnöistä huolimatta täyttänyt sanottua velvoitetta tai on muutoin osoittanut haluttomuutta laskun toimittamiseen. Joissakin tapauksissa julkinen oikeusavustaja ei ole edes ilmoittanut päämiehelleen myönnetystä oikeusavusta eikä

toimittanut oikeusapupäätöstä vakuutusoikeudelle. Vastapuolen korvausvelvollisuudesta päättäminen edellyttää kuitenkin aina, että myös julkinen oikeusavustaja ilmoittaa myönnetystä oikeusavusta sekä esittää oikeusapupäätöksen ja laskuerittelyn. Viivyttely laskuerittelyn esittämisessä johtaa myös aina asiaratkaisun viivästymiseen. Tästä johtuen vakuutusoikeus katsoo, että oikeusapulainsäädännön esitöissä ja myös julkisille oikeusavustajille suunnattavissa koulutuksessa ja tiedotuksessa olisi kiinnitettävä heidän huomiotaan mainittuun velvollisuuteen.

Valtakunnan syyttäjänvirasto lausuu, että tietyllä kritiikillä on syytä suhtautua siihen työryhmän lausumaan, että etenkin rikosasioissa nykyinen kiinteä palkkio ylittäisi useissa tapauksissa määrän, joka maksettaisiin tuntiperusteisesti. Tämän vuoksi ehdotettu pääsääntöinen viiden tunnin katto valmistelulle tavanomaisessa rikosasiassa on perusteltu.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että on järkevää, että julkisen oikeusavustajan antaessa oikeusapua, tehtävään käytetty aika on yleisenä palkkioperusteena ja julkisia oikeusavustajia koskenut PalkkioA:n 11 § kumotaan.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry lausuu, että sanamuodosta ei ilmene, koskeeko vähimmäispalkkio myös pakkokeinoistuntoja. Jos näin on, niin uudelleen käsittelyn pitäminen vangitsemisasiassa on houkuttelevampaa, kun ennen sai 272 euroa ja nyt saisi 400 euroa. Suurena vaarana on, että rikosasian valmistelun viiden tunnin enimmäisaikaraja siirtyy uudeksi vakiovaatimukseksi, kun se nyt on asetuksen mukaan kolme tuntia. Lisäksi ehdotetut vähimmäispalkkiot syövät säästöjä. Liitto pitää asianmukaisena korottaa tuntipalkkio 100 euroon.

Palkkioasetuksen laskun pyöristyssääntöä on syytä selventää siten, että nimenomaan tarkoitetaan toimenpiteiden yhteenlasketun ajan pyöristämistä lähimpään puoleen tuntiin eikä yksittäisten toimenpiteiden. Liitto toteaa lisäksi, että laskun toimittaminen etukäteen on kannatettavaa ja laskujen tulee olla riittävän yksilöityjä siten, että niissä on mainittu toimenpiteeseen käytetty aika.

Liitto toteaa myös, että oikeusapulain 20 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulee varata omavastuuosuuden maksajalle tilaisuus antaa lausuma vaaditusta palkkiosta. Jos päämies on oikeudessa läsnä, kun palkkiolasku esitetään, ongelmaa ei synny. Järkevämpää on, että avustajalla olisi velvollisuus toimittaa lausuma tuomioistuimelle laskun jättämisen yhteydessä silloin, kun päämies ei tule paikalle. Velvollisuudesta tulisi säätää laissa tai asetuksessa.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry lausuu, että oikeusapulain 20 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulee varata omavastuuosuuden maksajalle tilaisuus antaa lausuma vaaditusta palkkiosta. Lainkohdan säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 82/2001 vp s. 209) mukaan avustajan tulee tällaisessa tapauksessa esittää päämiehensä lausuma laskusta. Sanottu toimintavelvollisuus ei ilmene laista eikä myöskään palkkioasetuksen 14 §:stä. Tämä on aiheuttanut käytännössä sekaannusta. Asia olisi tarkoituksenmukaista korjata tässä vaiheessa säätämällä 20 § siihen muotoon, että lausuma pyydetään tarvittaessa ja säätämällä 14 §:ään avustajalle velvollisuus toimittaa lausuma tai ilmoittaa syy, miksi hänellä ei ole ollut mahdollisuutta saada lausumaa.

Lisäksi tuomariliitto lausuu, että oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:ssä säädetään asiakohdaisesta vähimmäispalkkiosta. Säännöksen

sanamuodosta ei ilmene, koskeeko vähimmäispalkkio myös pakkokeino-oikeudenkäyntejä. Tuomariliitto katsoo, että käräjäoikeudessa suullisesti käsiteltävää rikosasiaa koskevan vähintään 400 euron suuruisen vähimmäispalkkion ei tulisi koskea mainittuja oikeudenkäyntejä ja että säännöstä tulee tältä osin täsmentää.

3.1.3.1 Tavanomainen asia

Lausunnonantajien kannanotot

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että nykyiset käräjäoikeuden valmistelun osalta voimassa olevat säännökset palkkion määräytymisestä tietyn vähimmäisajan mukaan tavanomaisissa jutuissa näyttävät aiheuttavan ongelmia sen suhteen, mitä on pidettävä niin sanottuna tavanomaisena juttuna ja mitä juttuna, joka vaatii laajempaa valmistautumista. Tältä osin ongelma siirtyy esityksen johdosta asetuksen 4 §:ään, jossa todetaan, että laadultaan ja laajuudeltaan tavanomaisissa rikosasioissa palkkiota valmistautumisesta ei ilman erityistä syytä makseta viisi tuntia pidemmältä ajalta. Lain valmistelutöissä olisi hyvä ottaa kantaa esimerkinomaisesti, minkälaista juttua on pidettävä tavanomaisena. Lisäksi valmistelutöissä tulisi korostaa, että palkkio määräytyy sen mukaan, mitä sellaisen tehtävän hoitamiseen objektiivisesti arvioiden keskimäärin menee pätevältä avustajalta.

Oulun käräjäoikeus kannattaa yhdenmukaisen soveltamiskäytännön ja tehokkaan ajankäytön varmistamiseksi säännöstä, että tavanomaiseen rikosoikeudenkäyntiin valmistautumisesta voidaan maksaa enintään viideltä tunnilta. Viiden tunnin enimmäismäärä on riittävä varsinkin kun se on mahdollista tapauskohtaisesti erityisten syiden vallitessa ylittää.

3.1.3.2 Korottamis- ja alentamisperusteet

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin hovioikeus pitää tavoiteltavana sitä, että oikeusapujärjestelmä on tosiasiallisesti kannustava, eikä huolimattomasti tai ammattitaidottomasti tehtyä asianajotyötä tueta valtion varoista samoin perustein kuin laadukasta työtä. Voimassa olevassa palkkioasetuksessa on perusteet palkkioiden korottamiseen ja alentamiseen. Ongelmana lienee ollut, ettei perusteita ole aina sovellettu silloinkaan, kun aihetta olisi ollut. Ehdotetun palkkioasetuksen 11.1 §:n 1 kohdan mukaan palkkiota voitaisiin alentaa, jos avustaja ei ole suorittanut oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavaa tutkintoa. Toisaalta oikeusapulain 8.2 §:n mukaan yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpaava henkilö. Viimeksi mainitun pykälän mukainen pääsääntö on, että avustajana voi toimia vain oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavan tutkinnon suorittanut henkilö. Näin ollen ehdotuksen mukainen palkkion alentamisperuste saattaa olla tarpeeton.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että palkkion määräytymisperusteista annetut säännökset palkkion korotus- ja alennusperusteista eivät sinänsä kevennä tai helpota palkkion määräämistä tuomioistuimessa ja näillä muutoksilla ei tule olemaan merkittäviä vaikutuksia

oikeudenkäyntikulujen säästönkään kannalta. Asiallisesti hovioikeus pitää hyvänä palkkion korotusperusteen poistamista säännönmukaisen työajan ulkopuolella tehdystä työstä, koska yleistä on, että tuomioistuimen käsittelyt venyvät yli virka-ajan. Tällaisista istunnoista ei ole yleensä Rovaniemen hovioikeuspiirin alueella maksettu korotettua palkkiota. Myös avustajan palkkion alentamista avustajan laiminlyöntien ja puutteiden osalta on pidettävä hyvänä esityksenä ja toivon mukaan se kannustaa asianmukaiseen asianhoitoon. Hovioikeus kuitenkin epäilee, että kynnys säännöksen käyttämiseen on korkea ja sitä käytetään vain ilmiselvissä laiminlyöntitapauksissa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että avustajan palkkion alentamisperusteiden täydentäminen ja täsmentäminen on perusteltua ottaen huomioon, että avustajien odotetaan olevan asiantuntijoita ja että heidän työnsä laatua ja heidän toimintaansa oikeudenkäynnissä kokonaisuudessaan tulee voida arvioida palkkiopäätöksellä.

Oulun kärjäoikeus lausuu, että palkkion korottamiseen ja alentamiseen esitetyt muutokset ovat kannatettavia ja perusteltuja.

Tuusulan kärjäoikeus lausuu, että valtion varoista maksettavan palkkion määrää arvioitaessa kärjäoikeus joutuu arvioimaan avustajan työn laatua. Ehdotettu uudistus on erityisen kannatettava siltä osin kuin on tarkoitus antaa tuomioistuimille selkeämpi lain mukainen mahdollisuus alentaa palkkiota heikkolaatuisen ja puutteellisen työn vuoksi. Kärjäoikeuden käsityksen mukaan erityisesti ehdotetun uuden palkkioasetuksen 4 §:n, 10 §:n ja 11 §:n merkitystä saattaisi korostaa ja niin muodoin myös niiden soveltamista saattaisi edistää, että uudet säännökset olisi lain tasolla säädetty.

Kärjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, että ne säännökset, joiden nojalla tuomioistuin puuttuu avustajanlaskun määrään, sijoitettaisiin lakiin ja lain esitöissä tarkemmin selostettaisiin niitä tilanteita, joissa tuomioistuinten velvollisuudeksi tulisi laskuun puuttuminen.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että työryhmän esitys palkkion korottamisesta ja alentamisesta antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden tarvittaessa vaikuttaa avustajan toimintaan, mikäli se ei täytä hyvän asianajotavan vaatimuksia. Toisaalta joissain asiatyypeissä hallintotuomioistuinten on omasta aloitteestakin harkittava jopa avustajan vaihtamista oikeusapulain 9 §:n 2 momentin nojalla.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että korotusperusteita ei ole mietinnössä perusteltu. Vieras kieli tarkoittaa useimmiten ainakin hallinto-oikeudessa englannin kieltä. Nykyisin juristit ilmeisesti usein osaavat englantia paremmin kuin ruotsia. Ainakaan englannin käyttämisestä ei ole syytä antaa korotettua palkkiota. Ehdotetun säännöksen 3 kohdasta ei ilmene, korotetaanko jotain 20 prosentilla ja jotain 50 prosentilla. Säännöksen rakennetta on muutettava. Ylipäänsä korottaminen taloudellisen edun tai erityisen merkityksen vuoksi aiheuttaa hankalia tulkintaongelmia. Hallinto-oikeudessa asiakkaat kokevat esimerkiksi lastensuojelu- ja ulkomaalaisasiat aina erityisen merkityksellisiksi. Mainitunlainen korotusperuste ei ole aiheellinen.

Kouvolan hallinto-oikeuden esittää harkittavaksi, että avustajan palkkion mahdollinen alentaminen otettaisiin huomioon arvioimalla tuntimäärä, jonka asian hoitaminen olisi vaatinut. Esimerkiksi taitamattomuus tai kokemattomuus voi ilmetä tarpeettomina toimenpiteinä tai siinä, että valituksen laatiminen saattaa kestää normaalia huomattavasti kauemmin yksinkertaisessakin asiassa.

Vakuutusosikeus lausuu, että työryhmä ehdottaa, että avustajan palkkiota tulee alentaa, jos avustaja ei ole tehtävässään osoittanut riittävää ammattitaitoa tai huolellisuutta ja hän on sillä tai muulla tavoin pitkittänyt oikeudenkäyntiä. Voimassa olevan oikeusapulain 17 §:n mukaan avustajan palkkio määrätään vain avustajan suorittamien tarpeellisten toimien perusteella, mikä lainsäädännös jo sinänsä mahdollistaa avustajan ammattitaidon ja huolellisuuden huomioon ottamisen palkkiota määrättäessä. Ehdotetun erityisen palkkion alentamisperusteen kirjaamista palkkioasetukseen on pidettävä kuitenkin perusteltuna.

Suomen Asianajajaliitto lausuu, että palkkioasetuksessa palkkion alentamisperusteena on se, ettei avustaja ole suorittanut OTK-tutkintoa. Kuitenkin avustajan pätevyysedellytyksenä on kyseinen tutkinto. Jos palkkionalennusperuste koskee vain poikkeuksellista tehtävää esim. velkajärjestelyasioissa, tulisi asia säätää siltä osin erikseen, eikä jättää palkkioasetukseen harhaanjohtavaa mainintaa, joka voi johtaa siihen käsitykseen, ettei pätevyysedellytystä olisi.

Toisaalta palkkioasetus perustuu ajatukselle, että avustajaksi määrätty lakimies itse huolehtii kaikista mahdollisista toimista, joista hänelle maksetaan 100 euroa tunti. Kuitenkin käytännössä asianajotoimistoissa on sihteereitä ja opiskelijaharjoittelijoita, jotka huolehtivat esim. oikeusavun hakemisesta ja siihen liittyvien selvitysten hankkimisesta. Olisiko palkkioasetuksessa otettava pelkkään tuntiveloitukseen siirryttäessä huomioon se, että avustavaa henkilökuntaa käytetään myös oikeusapujutuissa?

3.1.3.3 Matkustaminen ja matka-aika

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu, että työryhmän mietintöön jätetyn eriävän mielipiteen mukaan omavastuu aika merkitsisi harvaanasutuilla alueilla sitä, ettei ensimmäiseltä matkatunnilta enää missään tilanteessa maksettaisi korvausta. Tämän nähdään vaikeuttavan avustajan saamista ja johtavan väestön eriarvoistumiseen erityisesti jatkossa, kun käräjäoikeusverkostoa ollaan harventamassa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että hän omasta puolestaan pitää eriävässä mielipiteessä esitettyjä näkemyksiä huomion arvoisina. Jos vertailussa ovat oikeus saada oikeudellista apua mahdollisimman yhdenvertaisista lähtökohdista koko maassa ja oikeusministeriölle asetettu euromääräinen säästötavoite, annan etusijan oikeusturvan takaamiseen liittyville ensiksi mainituille tekijöille.

Helsingin hovioikeus lausuu, että mietinnössä ehdotettu matka-ajalta suoritettavan tuntipalkkion korottaminen samaksi kuin avustamisesta suoritettava tuntipalkkio on kannatettavaa yhdenmukaistamista.

Helsingin hovioikeudessa noudatettavan käytännön mukaan voimassa olevan palkkioasetuksen 4.3 §:ssä mainitulla ”omalla tuomioistuinpaiikkakunnalla” tarkoitetaan hovioikeudesta kyseen ollen Espoota, Helsinkiä, Kauniaista ja Vantaata. Näiltä paikkakunnilta olevilla avustajilla ei ole oikeutta korvaukseen matka-ajalta, mutta heidän matkakulunsa korvataan yleisen liikenteen taksojen mukaisesti, jos ei ole erityistä syytä

oman auton käytölle. Hovioikeudessa noudatetaan oikeusapulain 17 §:n tulkinnassa hallituksen esityksen 82/2001 vp. s. 103-104 mainittuja perusteluja sen suhteen, milloin on perusteltua käyttää avustajaa, joka ei yleisesti hoida asianajotehtäviä Helsingin hovioikeudessa, ja miten avustajalle tämän johdosta maksetaan palkkio matka-ajasta.

Mainittujen perustelujen mukaan muun kuin kyseisessä tuomioistuimessa asianajotehtäviä hoitavan avustajan käyttäminen on perusteltua esimerkiksi silloin, kun avustajaksi on tarkoituksenmukaisempaa määrätä oikeusavun saajan asuin- tai työskentelypaikkakunnalla toimiva avustaja tai kun jutun erityinen laatu puoltaa kyseisen avustajan käyttämistä. Tällaisen avustajan käyttö on mahdollista myös kielellisistä syistä. Hovioikeuden käytännössä aiempaa asiakassuhdetta ei yksinään pidetä riittävänä syynä matkustamisesta syntyvien lisäkulujen ja matka-ajan korvaamiseen valtion varoista, vaan sen ohessa on arviointia suoritettaessa otettava huomioon myös muut seikat ja erityisesti oikeusavun saajan oikeusturva.

Mietinnössä ehdotetaan, että nykyisen tilanteen selkeyttämiseksi matka-ajan korvaamisessa luovutaan tuomioistuinpaikkakunta-käsitteestä. Mietinnössä mainittujen kahden ennakkopäätöksen lisäksi voidaan mainita tuore ratkaisu KKO 2007:30. Hovioikeus pitää ehdotusta tuomioistuinpaikkakunta-käsitteestä luopumisesta sinänsä tervetulleena. Hovioikeus haluaa kuitenkin samalla kiinnittää huomiota siihen, ettei vähimmäismatka-aikaa koskevan määräyksen antaminen saa asettaa kansalaisia eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että matka-ajalta maksettavan palkkion tunnin omavastuuosuutta ei ole pidettävä hyvänä. Hovioikeus pitää parempana vaihtoehtona, että säädös muotoiltaisiin siten, että lyhyestä alle tunnin tai alle 20 kilometrin matkasta ei makseta palkkiota matka-ajalta ja korvausta matkakuluista, mutta mikäli matka-aika ylittää tunnin tai matka on pitempi kuin 20 kilometriä, korvaus suoritetaan koko ajalta.

Hovioikeus ilmoittaa kannattavansa ajatusta siitä, että matka-ajan ja matkapalkkion osalta luovutaan tuomioistuinpaikkakunta-ajattelusta. Tältä osin ei kuitenkaan ole avustajan kannalta kohtuullista, että hänen palkkionsa määräytyminen jätetään tuomioistuimen harkintaan kuten esityksessä esitetään. Sen sijaan harkinta toiselta paikkakunnalta olevan avustajan määräämisestä tulisi tehdä jo oikeusapua määrättäessä ja siinä vaiheessa evätä avustajan määräys, mikäli avustajan määräykselle ei ole olemassa erityisiä edellytyksiä. Tämä vähentäisi osaltaan palkkion määräämiseen ja palkkioiden maksatuksen perustelemiseen käytettävää aikaa tuomioistuimissa.

Hovioikeuden mielestä lähtökohtaisesti toiselta paikkakunnalta olevaa avustajaa ei tulisi määrätä. Asiassa on otettava huomioon myös asianosaisen vastapuolen oikeusturva. Avustajan matka-ajalta maksettava palkkio ja kulut korottavat turhaan hävinneen vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta. Sen sijaan sen jälkeen kun avustajan määräys on annettu, tulee tämän saada palkkio myös edellä mainituista kuluistaan.

Turun hovioikeus kannattaa ehdotusta matka-ajalta suoritettavan tuntipalkkion muuttamisesta samansuuruiseksi kuin asiaan valmistautumisesta ja istunnosta maksettava hyvitys.

Iisalmen käräjäoikeus ilmoittaa kannattavansa vähemmistöön jääneiden asianajajien

ehdotusta todeten, että kun tuomioistuinaikakuntia poistetaan ja siitä ajatellaan koituvan säästöjä, ei kustannuksia tule vyöryttää syrjäseutujen ihmisten ja tässä tapauksessa siellä toimivien asianajajien maksettavaksi niin kuin nyt tapahtuu.

Käräjäoikeus toteaa myös, että valtioneuvoston asetuksessa oikeusavun palkkioperusteista on sen ehdotetussa 7 §:ssä säännös, että palkkiota matka-ajalta ei yhdessä asiassa makseta ilman erityistä syytä enempää kuin kahdeksalta tunnilta. Tällä ilmeisesti tarkoitetaan, että siviilijutuissakin, jossa voi olla useita valmisteluja ja pääkäsittelykin lykättynä, tulisi yhteinen kahdeksan tunnin matka-aikarajoitus.

Käräjäoikeus toteaa myös, että oikeusapulain ehdotetussa 17 §:ssä lausutaan, että jos avustajaksi on määrätty henkilö, joka ei yleisesti hoida asianajotehtäviä kyseisessä tuomioistuimessa, korvataan matkustamisesta syntyvät lisäkulut ja ajanhukka ainoastaan, jos tällaisen avustajan käyttäminen on perusteltua. Aikaisemmissa hallituksen esityksissä on osittain ristiriitaisesti ja tulkinnanvaraisesti käsitelty kysymystä, onko perusteltu syy se, että vastaaja ja avustaja asuvat samalla paikkakunnalla, joka on muualla kuin asiaa käsittelevän käräjäoikeuden tuomiopiirissä. Iisalmen käräjäoikeus toteaa lisäksi, että toivottavaa olisi, että työryhmä ottaisi selkeän kannan siihen, onko tämä perusteltu syy vai ei, koska kysymys aiheuttaa jatkuvasti erimielisyyttä oikeudenkäynneissä.

Käräjäoikeus tuo esille myös sen, että asetuksen 13 §:ssä sanotaan, että avustajalla on oikeus laskuttaa oman auton käytöstä, jos tämä matkustustapa on edullisempi kuin yleisiä kulkuneuvoja käyttäen suoritettu matka. Tässä yhteydessä tulisi sanoa, otetaanko edullisuutta arvioitaessa huomioon asianajajan mahdollinen ajansäästö.

Kuopion käräjäoikeus toteaa, että palkkioasetuksen muutosesitysten osalta käräjäoikeus yhtyy työryhmän asianajajajäsenten esittämään eriävään mielipiteeseen. Matka-ajasta tulisi maksaa palkkio muutoin paitsi ei siitä matka-ajasta, joka kuluu avustajan toimistolta kotipaikkakunnan käräjäoikeuteen.

Oulun käräjäoikeus lausuu, että se pitää esitystä matka-ajalta maksettavan palkkiosta kannatettavana, koska se selkeyttää ja samalla todennäköisesti myös yhdenmukaistaa soveltamiskäytäntöä.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että pääkaupunkiseudun ja sen ympäristön asianajajat ja asiamiehet avustavat yleisesti Tuusulan käräjäoikeudessa. Voidaan olettaa, että täällä tuntiperusteiseen korvaukseen siirtyminen tuo tuskin suurtakaan säästöä, kun matka-ajan korvaus ehdotuksen säännösten perusteella tulisi yleensä maksettavaksi. Säädöspohja ei ole ollut riittävän selvä matka-ajan korvaamisen osalta. Niinpä käytäntö on ollut kirjavaa samankin käräjäoikeuden sisällä. Työryhmän ehdotus selkeyttää matka-ajan korvauksen maksuperusteita ja yhtenäistää oikeuskäytäntöä.

Kouvolan hallinto-oikeus pitää kannatettavana työryhmän esitystä siitä, että matka-ajalta maksetaan sama palkkio kuin muusta avustamisesta asiassa.

Oulun hallinto-oikeus lausuu, että palkkion määrän laskeminen yksinkertaistuu, kun tuntipalkkio on samansuuruinen eli 100 euroa. Palkkioiden leikkaaminen matkustusajalta palkkioperusteasetuksen 6 §:n 2 momentin perusteella tulee Oulun hallinto-oikeudessa tuskin useinkaan sovellettavaksi. Hallintolainkäytössä ei yleensä ole asiamiehiä, joiden voidaan katsoa yleisesti hoitavan asioita juuri mainitussa hallinto-oikeudessa. Asiamiehien

käyttö on enemmänkin poikkeus kuin sääntö. Matka suulliseen käsittelyyn Ouluun on aina pitkä silloin, kun kysymys ei ole oululaisesta jutusta, koska tuomiopiiri on niin laaja. Näin ollen yhden tunnin "omavastuulla" matkustusajan korvaamisessa tuskin on vaikutusta asianajotoiminnan kannattavuuden suhteen, kun muilta tunneilta sentään saa laskuttaa 100 euroa tunnilta. Asian ratkaisevan hallinto-oikeustuomarin laskennallinen tuntipalkka lienee siinä vain alle kolmannes.

Joensuun oikeusaputoimisto lausuu, että ehdotukseen liittyvä kahden asianajajan eriävä mielipide on hyvin perusteltu ja sellainen, että sen taloudellisia vaikutuksia olisi syytä selvittää tarkemmin.

Suomen Asianajajaliitto lausuu, että se pitää asianajajakuntaa edustaneiden työryhmän jäsenten eriävää mielipidettä aiheellisenä. Eriävässä mielipiteessä on tuotu esiin ongelmat, jotka ovat pahenemassa varsinkin, jos käräjäoikeusverkostoa karsitaan suunnitellulla tavalla ja entistä suurempi osa käräjistä istutaan kaukana asianosaisten kotipaikasta ja kaukana heidän avustajansa toimistolta. Käräjäoikeusverkostoa ollaan harventamassa mm. valtiolle koituvien säästöjen takia. Muutoksesta aiheutuu lisääntyviä matkustamistarpeita, joiden kustannuksia ei voida jättää avustajan kannettavaksi.

Lisäksi liitto lausuu, että oikeusapulaista tulisi poistaa aiheeton kielto (17 § 2 mom.), jonka mukaan avustaja ei saa ottaa päämieheltään kulukorvausta. Asianosaisella on oikeus valita itse avustajansa. Varsinkin jos matkustamisen osalta kulukorvauskäytäntö tiukkenee, avustajan on entistä enemmän harkittava kannattaako toimeksiantoa ottaa vastaan vieraalta paikkakunnalta. Valittavaksi saattaa jäädä vain yksi tai muutama avustaja. Valinnanvapautta edistäisi huomattavasti se, jos päämies voisi maksaa avustajansa matkakulut ja majoituksen siltä osin kun niitä ei voida korvata valtion varoista. Nykyiselle kiellolle ei ainakaan suoranaisten kulujen osalta ole osoitettavissa aiheutta. Nykyistä kieltä on lisäksi helppo kiertää, jos päämies käy itse maksamassa hotellihuoneen ja postittaa avustajalleen itse maksamansa lento- tai junalipun

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry kannattaa matka-ajan korvaamista enemmistön esittämällä tavalla.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry lausuu, että avustajalle maksettavaa matka-ajan palkkiota koskevaan sääntöehdotukseen sisältyy 6 § 2 momentti, jossa palkkioasetukseen jäisi samanlainen ongelmia aiheuttanut kohta kuin nykyisinkin. Yhdistys yhtyy muutoin työryhmän uudistusehdotukseen matka-ajan palkkiota ja matka-ajan kulujen korvausta koskevien säännösten osalta, mutta esittää ehdotukseen sisältyvän 6 §:n 2 momentin poistamista. Täten avustaja saisi aina matka-ajan palkkion riippumatta siitä, hoitaako hän yleisesti asioita kyseisessä tuomioistuimessa vai ei. Tästä aiheutuvat lisäkustannukset kompensoituisivat työryhmän esittämällä yhden tunnin omavastuulla matka-ajan palkkiossa.

3.1.3.4 Useita päämiehiä

Lausunnonantajien kannanotot

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että nykyinen säännös palkkion määräytymisestä usean päämiehen tilanteessa on aiheuttanut tulkintaongelmia palkkion suuruuden ja palkkion laskemisen suhteen. Yhteisistä toimista määrätyn palkkion jakaminen esityksen mukaisesti

kunkin päämiehen osalle pääluvun mukaisesti helpottaa tilannetta ja esitystä on pidettävä kannatettavana.

Oulun käräjäoikeus pitää kannatettavana säännöstä laskun jakamisesta usean päämiehen tilanteessa heidän päälukunsa mukaan. Tämä tulee selkeyttämään nykyistä tilannetta.

Turun hovioikeus lausuu, että nykyisen säännöksen mukaan palkkio yhden päämiehen osalta on enintään 80 prosenttia tavanomaisesta palkkiosta. Hovioikeus ei ole havainnut tämän säännöksen soveltamista niin vaikeana kuin työryhmän mietinnössä on esitetty. Työryhmän näkemys siitä, että käytännössä tällaisissa tapauksissa tuomioistuimet määräävät palkkion yhteisistä toimenpiteistä päämiesten lukumäärän mukaisesti, on ehkä liian yleistävä. Hovioikeuden käsityksen mukaan nykyisen säännöksen mahdolliset soveltamisvaikeudet eivät ole niin suuret, että niiden takia voimassaolevaa normia tulisi muuttaa. Hovioikeus ei pysty arvioimaan sitä, saadaanko esitetyllä säännöksellä säästettyä enemmän valtion varoja kuin vanhalla enimmäissäännöksellä.

Mikäli ehdotettu säännös otetaan uuteen lakiin, saattaisi olla hyväksi, jos tulevan hallituksen esityksen pykäläkohtaisissa perusteluissa selvitetäisiin sitä, mitä "yhteisellä toimenpiteellä" tarkoitetaan. Jos avustajalla on rikosasiassa esimerkiksi kaksi päämiestä, joille vaaditaan rangaistusta eri syytekohtien perusteella, niin onko pääkäsittely kummankin osalta "yhteinen toimenpide"? Hovioikeuden tulkinta työryhmän mietinnöstä on, että esimerkkitalanteessa näin on.

Kouvolan hallinto-oikeus lausuu, että mietinnössä on kuvattu hankaluuksia, joita saattaa seurata siitä, kun avustajalla on useita päämiehiä, joista yksi tai useampi saa oikeusapua. Hallinto-oikeus esittää, että pääsäännöksi tulisi nimenomaisesti menettely, jossa arvioitaisiin avustamiseen käytetty työmäärä, jonka jälkeen maksettava palkkio jaettaisiin pääluvun suhteessa (ja jokaisen päämiehen mahdolliset omavastuuosuudet määriteltäisiin erikseen). Nykyinen sääntö siitä, että päämieskohtainen palkkio on prosentuaalisesti tietty enimmäismäärä normaalipalkkiosta aiheuttaa tarpeettomia laskutoimituksia eikä välttämättä johda oikeudenmukaiseen lopputulokseen.

3.2 Muita oikeusapulainsäädännön muutosehdotuksia

3.2.1 Puolustajan sekä oikeusapulain mukaisen oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuudesta

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu, että kysymystä oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen tiukentamisesta on perusteltua pohtia seikkaperäisemmin jatkovalmistelussa ja että vielä tässä yhteydessä hän ei ota asiaan itse lähemmin kantaa.

Helsingin hovioikeus kannattaa työryhmän esitystä siitä, että jatkovalmistelussa selvitetään mahdollisuutta tiukentaa puolustajan kelpoisuusehtoja vakavissa rikosasioissa niin, ettei erityisenä syynä määrätä tehtävään muu lakimies kuin asianajaja enää pidettäisi pelkästään sitä, että asianosainen on esittänyt tehtävään valitsemaansa henkilöä. Ehdotuksen perusteella jää epäselväksi, millaisia kelpoisuusvaatimusten tiukennuksia oikeusapulain

mukaisille oikeudenkäyntiavustajille ja millä perusteilla työryhmä olisi valmis asettamaan jatkovalmistelussa.

Itä-Suomen hovioikeus lausuu, että Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea (Komiteanmietintö 2003:3) katsoi, että oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten kelpoisuusvaatimuksia tulisi tiukentaa. Tavoitteena tulisi olla, että toisen asiaa voi ajaa tuomioistuimessa vain ammatillisesti pätevä ja ammattieettisesti moitteeton oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies, jonka toiminta on itsenäisen ja riippumattoman valvonta- ja kurinpitoelimen kontrollin alasta.

Hovioikeus toteaa tyydytyksellä, että työryhmä on esittänyt, että asian jatkovalmistelussa selvitettäisiin, asettavatko ihmisoikeusvelvoitteemme ja perustuslakimme esteitä työryhmän kannattamalle puolustajan ja oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen tiukennukselle.

Tuomioistuinmenettelyn kehittäminen on riippuvainen myös asianajolaitoksen kehittämisestä. Kelpoisuusvaatimusten tiukentamisella ja kaikkia oikeudenkäyntiavustajia ja -asiamiehiä koskevalla luvanvaraisuudella saataisiin nykyistä pätevämmät oikeudenkäyntiavustajat ja -asiamiehet. Vasta tämä mahdollistaisi asianosaisvalmistelua koskevien säännösten voimaan saattamisen myös Suomessa, koska kaikki nykyiset oikeudenkäyntiavustajat ja -asiamiehet eivät kykenisi toimimaan uusien säännösten mukaisesti.

Hovioikeus kannattaa työryhmän ehdotusta, että selvitystyön perusteella ryhdyttäisiin tarvittaviin lainsäädäntötoimiin. Hovioikeuden mielestä ainakin puolustajan ja oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusvaatimusten tiukentaminen olisi hoidettava kuntoon vielä nykyisellä hallituskaudella.

Vaasan hovioikeus lausuu, että työryhmän esitys puolustajan ja oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen tiukentamisen jatkoselvittämisestä on kannatettava. Hovioikeus ei työryhmän esityksen valossa näe perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta ongelmallisena asiantuntevan edustuksen takaamista epäillyille, vastaajille ja asianomistajille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin varmistamiseksi edellä mainittuja kelpoisuusehtoja tiukentamalla.

Iisalmen käräjäoikeus toteaa, että oikeusapulain 8 §:ssä samoin kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 §:ssä on pyritty tiukentamaan edellytyksiä, jotka avustajan tai puolustajan on täytettävä. Lähtökohtaisesti tulisi avustajaksi määrätä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja ja vain erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö. Erityisiksi syiksi on kuitenkin lueteltu niin monta seikkaa, että esitys vesittyy pitkälti. Erityisenä syynä on mainittu muun ohessa, että avustaja/puolustaja on avustanut tai avustaa hakijaa muussa asiassa. Helposti käy niin, että jos muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö on avustanut vastaajaa yhdessä rikosasiassa, hän voi sen jälkeen avustaa tätä myös myöhemminkin. Iisalmen käräjäoikeuden näkemyksen mukaan olisi ollut selkeämpää, että tehtävään voitaisiin määrätä ainoastaan julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Oulun käräjäoikeus pitää selventävänä muutoksena sitä, että erinäisissä rikosasioissa muun avustajan kuin julkisen oikeusavustajan tai asianajajan määräämisperusteet kirjataan lakiin.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että Tuusulan käräjäoikeudessaakin saatujen kokemusten mukaan varsin kirjavan taidon ja kokemuksen omaavat lakimiehet tarjoavat asianajopalveluja ja saavat oikeusapulain mukaisia avustajanmääräyksiä. Mietinnössä tarkemmin esitettyjen syiden vallitessa heitä määrätään myös puolustajan tehtävään. Päämiesten etuja ei valitettavasti aina hoideta ammattitaitoisesti ja vastuullisesti. Työryhmän näkemys kelpoisuusvaatimusten tiukentamisesta on perusteltu. Siihen liittyen on selvitettävä myös pätevyöitymis-, koulutus- ja valvontajärjestelmän ulottaminen kaikkiin oikeudenkäyntiasiamiehiin. Vertailukohteeksi käy esimerkiksi tilintarkastusala, jossa auktorisoinnin ylläpitäminen edellyttää vuosittaista koulutukseen osallistumista.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että sen antamassa lausunnossa on kiinnitetty työryhmän esityksistä huomiota erityisesti niihin, joilla on vaikutusta hallintolainkäytössä. Tämän vuoksi lausunnossa ei oteta kantaa työryhmän esille nostamaan kysymykseen siitä, että erityisesti vakavimmissa rikosasioissa olisi tarve tiukentaa avustajien nykyisiä kelpoisuusvaatimuksia. Avustajien kelpoisuus on kuitenkin kaikissa asiaryhmissä tärkeä osatekijä oikeusturvan toteutumisessa. Avustajan määräystä annettaessa tulisikin tarvittaessa, erityisesti heikommassa asemassa olevien asianomistajien kohdalla, ottaa huomioon oikeusapulain 8 §:n 3 momentin antama mahdollisuus erityisistä syistä poiketa oikeusavun saajan ehdottamasta avustajasta. Erityisesti huostaanottoasioissa oikeusaputoimistojen tulisi varmistua siitä, että lapselle määrättävä avustaja on riippumaton vanhempien intresseihin nähden.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että avustajan pätevyysvaatimuksissa on otettu huomioon se, että hallinto-oikeudessa on asiaryhmiä, joita asianajajat eivät kovin yleisesti hoida. Erityisesti turvapaikka-asiat ovat tällaisia. Ehdotus on asianmukainen. Pätevyysvaatimuksiin olisi kuitenkin aiheellista ottaa yläikäraja, esimerkiksi sama 68 vuotta joka koskee tuomareita ja julkisia oikeusavustajia.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että työryhmän esityksen mukaan erityisesti vakavimmissa rikosasioissa, joissa asianosaiselle määrätään puolustaja, olisi tarve tiukentaa nykyisiä avustajan kelpoisuusvaatimuksia. Muu lakimies kuin julkinen oikeusavustaja tai asianajaja tulisi määrätä vain erityisistä syistä, mutta tällaisena syynä ei voitaisi enää pitää pelkästään sitä, että asianosainen on tällaista valitsemaansa henkilöä tähän tehtävään esittänyt.

Asianosaisen lähtökohtainen oikeus valita itse avustajansa on mietinnössä todetuin tavoin ihmisoikeus. Ihmisoikeussopimusten ao. säännöksillä on muun ohessa tarkoitus turvata paitsi asianosaisen myös yleisemminkin suuren yleisön luottamusta oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen. Toisaalta vakavia rikoksia koskevissa asioissa asianosaisen oma oikeusturva ja myös jutun muiden asianosaisten oikeus joutuisaan ja asianmukaiseen oikeudenkäyntiin asettaa vaatimuksia avustajan ammattitaidolle.

Näiden vaatimusten täyttymistä edistää avustajan valitseminen julkisen valvonnan alaisista julkisista oikeusavustajista tai asianajajista. Näiden intressien väliseen punnintaan tulee siten ottaa kantaa työryhmän esittämässä jatkovalmistelussa.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry näkee jossain määrin ongelmalliseksi avustajien kelpoisuusehtojen tiukentamisen. Voidaan ajatella, että asiakkaalla tulisi olla mahdollisuus valita ilman erityistä syytä juttua ajamaan muukin oikeustieteellisen tutkinnon suorittanut henkilö kuin asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. Ehdotus ei tarkoita asianajajamonopoliin siirtymistä, mutta on yksi askel kohti sitä. Myös hallinto-oikeudessa

on asiaryhmiä, joita asianajajat eivät kovin yleisesti hoida. Erityisesti turva-paikka asiat ovat tällaisia.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry toteaa, että nykyistä tilannetta, jossa osaa oikeudenkäyntiavustajista ei valvo tuomioistuimen lisäksi mikään muu toimielin tai viranomainen, ei voida pitää asiakkaiden oikeusturvan eikä toiminnan rahoittavan valtion kannalta hyväksyttävänä. Tuomariliitto kannattaa avustajien kelpoisuusehtojen tiukentamista ja jatkoselvityksen tekemistä.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry vastustaa jyrkästi työryhmän ehdotusta, jossa ainoastaan asianajaja tai julkinen oikeusavustaja voi toimia oikeusapulain mukaisena avustajana vakavissa rikosasioissa tai rikosoikeudenkäyntilain mukaisena puolustajana tai asianomistajan avustajajana.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry esittää, että avustajan kelpoisuutta koskevat työryhmän ehdotuksessa olevat säännökset ovat seuraavassa muodossa:

Oikeusapulaki 8 §

Avustaja

Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpoinen henkilö.

Milloin oikeusavun saaja on itse ehdottanut avustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävää henkilöä, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 2 luku

Asianosaisen avustamisesta

2 §

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1a §:n nojalla määrättävä julkinen oikeusavustaja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpoinen henkilö. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Vaihtoehtoisesti Suomen Oikeusapulakimiehet ry esittää avustajan kelpoisuutta koskevien säännösten pysyttämistä muuttumattomina nykyisellään.

3.2.2 Avustajan oikeuksien laajentaminen

Lausunnonantajien kannanotot

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että työryhmän esitys avustajan oikeuksien laajentamisesta oikeusavun hakemisessa on kannatettava parannus, sillä helpotetaan ja nopeutetaan oikeusapuhakemuksen käsittelyä.

Vaasan hovioikeus toteaa, että työryhmä on mietinnössään katsonut, että oikeusavun hakemismenettelyn tulisi olla nykyistä joustavampi siinä, että asiamiehenkin päämiehensä puolesta allekirjoittama hakemus ja vakuutus tulisi voida hyväksyä. Oikeusaputoimistolla olisi kuitenkin aina mahdollisuus vaatia hakijaa itse allekirjoittamaan vakuutus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Tältä osin hovioikeus kiinnittää huomiota siihen muun muassa rikoslain 36 luvun 1 §:n perusteella määräytyvään asiamiehen mahdolliseen vastuuseen, mikäli oikeusapua asiamiehen allekirjoittamalla hakemuksella tai vakuutuksella hakee henkilö, jolla ei ole siihen edellytyksiä. Päämiehen allekirjoituksen hankkiminen hakemukseen ja vakuutukseen ei ole työlästä, joten tosiasiallista merkitystä ei tällä esityksellä ole.

Oulun kärjäoikeus kannattaa sitä, että asiamiehelle annetaan oikeus allekirjoittaa hakemus ja vakuutus päämiehensä puolesta. Tämä joustavoittaisi menettelyä eikä tuomioistuimen ratkaisujen antamista tarvitsisi siirtää kansliaan oikeusapupäätösten odottelun vuoksi.

3.2.3 Oikeusavun taloudelliset edellytykset ja niiden selvittäminen sekä oikeusapumaksu

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu, että hänellä ei ole huomauttamista ehdotuksesta yksinkertaistaa oikeusavun hakemismenettelyä kokonaan korvauksettomaan oikeusapuun oikeutettujen osalta käyttämällä lähtökohtaisesti viimeksi vahvistetusta verotuksesta saatavia tietoja

Turun hovioikeus toteaa, että työryhmä ehdottaa, että oikeusavun hakijan, joka on vastaajana tai epäiltynä rikosasiassa, oikeusavun saamisen taloudelliset edellytykset määrätään silloinkin, kun hän on avio- tai avoliitossa, yksinäiselle henkilölle säädettyjen määrien mukaan. Hovioikeutta eivät työryhmän esityksensä tueksi kirjoittamat perustelut vakuuta. Nykyisten säännösten perusteena olevat näkemykset eivät tue ehdotusta. Voi myös kysyä, miksi juuri rikosjutuissa on työryhmän havaitsema ongelma.

Vaasan hovioikeus lausuu, että rikosasiassa epäillyn tai vastaajan asemassa olevan oikeusavun hakijan taloudellisen aseman määräytyminen yksinäiselle henkilölle säädettyjen määrien mukaan on perusteltua myös siinä suhteessa, ettei avio-, avo- tai rekisteröity parisuhdepuoliso ole asiassa aiheutuvista oikeudenkäyntikuluista velkavastuussa siviilisäätyasemansa perusteella.

Oulun kärjäoikeus lausuu kannattavansa työryhmän esitystä siitä, että tulotietoja ei vaadita pienituloisilta ja tukeudutaan pelkästään verotustietoihin. Perusteltua on

verotietojen saantioikeuden laajentaminen, jolloin tuomioistuimet saisivat verotietojen perusteella määrittää oikeusavun saajan takaisinmaksuvelvollisuuden. Vain helposti rahaksi muutettavan omaisuuden huomioon ottaminen oikeusapua myönnettäessä on myös kannatettava muutos.

Käräjäoikeus kannattaa sitä, että rikosasian vastaajan puolison tuloja ei tarvitse selvittää. Tällä varmistetaan se, että oikeus avustajan käyttämiseen ei vaarannu puolison haluttomuudesta selvittää tulojaan tai puolison tulojen suuruuden vuoksi. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että muutoksesta ei ainakaan tällä hetkellä aiheudu valtiolle merkittäviä lisäkustannuksia.

Käräjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että oikeusapumaksun tuloraja määräytyy yhdenmukaisesti oikeusavun omavastuun perimisen alarajan kanssa. Oikeusapumaksun perimisen tulorajan nostaminen vähentää turhaa perintää.

Oulun hallinto-oikeus toteaa, että työryhmä on esittänyt, että oikeusavun antamisen taloudellisena lähtökohtana voitaisiin pitää tulotietoina viimeiseksi vahvistetun verotuksen tietoja tuloista. Asianosaiselle annettaisiin kuitenkin ilmoitusvelvollisuus taloudentilansa kohentumisesta. Tämä on tärkeä uudistus, joka on asiallisesti perusteltu työryhmän ehdotuksessa. Tuomioistuimen perustehtävän eli oikeusturvan antamisen kannalta ei ole järkevää, että tuomioistuimet joutuvat pääasiallisesti koskevan ratkaisunsa ongelmallisempana kysymyksenä tutkimaan ja ratkaisemaan oikeusavun myöntämiseen liittyvää kysymystä.

Turun hallinto-oikeus toteaa oikeusavun taloudellisten edellytysten osalta, että työryhmän ehdotus siitä, että muuta kuin helposti realisoitavaa varallisuutta ei otettaisi huomioon oikeusapua myönnettäessä on järkevä, mutta jättää melko paljon tilaa tulkinnalle siitä, mitä helposti realisoitavalla varallisuudella tarkoitetaan. Kysymys voi tulla tuomioistuimessa ratkaisupyynnön perusteella käsiteltäväksi, ulkoprosessuaalisissa asioissa aina hallinto-oikeudessa. Käsitettä "helposti realisoitava varallisuus" olisi ehkä syytä täsmentää.

Vakuutus-oikeus lausuu, että työryhmän ehdotuksia oikeusavun taloudellisten edellytysten ja niiden selvittämisen, puolison tulojen huomioon ottamisen, ja oikeusavun hakemismenettelyn osalta on pidettävä perusteltuina.

Helsingin oikeusaputoimisto lausuu, että järjestelmän selkeyttämiseksi työryhmä on esittänyt oikeusapuasetusta muutettavaksi siten, että kaikkein pienituloisempien osalta tulo- ja varallisuusselvitykseksi riittäisi verottajalta saatu selvitys viimeksi vahvistetusta verotuksesta jne. Tältä osin Helsingin oikeusaputoimisto esittää, että jo asetuksessa todettaisiin, että kaikilla oikeusaputoimistoilla on sähköinen yhteys verottajan verotustietoihin.

Oikeusaputoimisto toteaa myös, että työryhmä on esittänyt, ettei rikosasiassa epäiltyjen vastaajien osalta otettaisi huomioon puolison tuloja vaan vastaajana rikosasiassa oikeusapu määräytyisi vain hakijan taloudellisen aseman perusteella yksinäiselle henkilölle säädettyjen määrien mukaan. Helsingin oikeusaputoimisto ehdottaa, että kyseinen säännös ulotettaisiin myös rikosasian asianomistajaan, vaikka hän useissa tapauksissa saakin avustajansa hoidettua muiden lakien perusteella, on erinäisiä asianomistajia, jotka kuitenkin hakevat oikeusapua.

Joensuun oikeusaputoimisto esittää, että oikeusapuhakijan / puolison tulot selvitetäisiin pääsäännön mukaan pelkästään verotietojen perusteella. Hakija velvollisuutena olisi ilmoittaa varallisuustiedot. Tulotiedot pitäisi hakijan selvittää, mikäli ne ovat muuttuneet verotiedoista esim. 10-15 %:a. Hakijalle pitäisi olla täysin selvää, että hakemuksen tulotietoja ja varallisuustietoja voitaisiin tarkistaa ja käytännössä myös tietty määrä hakemuksista tarkistettaisiin. Väärien tietojen antaminen voisi johtaa rikosvastuuseen. Järjestelmän pitäisi olla kaikille oikeusavun hakijoille mahdollisimman yhdenmukainen.

Oikeusapumaksua ei tulisi määrätä sellaisille henkilöille, joilta sitä ei ulosotossa ulosoton suojaosuuden takia voida edes teoriassa periä.

Ehdotetun lain 3 § 2 momentissa on seuraava lause: Hakija saa oikeusapua käyttövarastaan aiheutuvien rajoitusten estämättä, jos osoittaa, ettei kykene vastaamaan asian käsittelyn edellyttämistä kustannuksista sen vuoksi, että elinkustannukset ovat Suomea korkeammat siinä Euroopan Unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa, jossa hänellä on koti tai asuinpaikka. Oikeusaputoimisto ei pidä tarpeellisena kyseistä määräystä. Suomessa on keskimäärin varsin korkeat elinkustannukset eikä Suomessa asuvankaan oikeusapua hakevan keskimääräistä korkeampia elinkustannuksia oteta huomioon. Ehdotuksen 4 a § sanamuoto on onnistunut.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että on järkevää ajankäytön ja kokonaisuuden kannalta, että luovutaan lähtökohtaisesti vaatimasta erilaisia tositteita vähävaraisilta alle 650 € kuukaudessa ansaitsevilta. Oikeusapumaksun tulorajan nostaminen vähintään oikeusavun omavastuun perimisen alarajalle on paikallaan, koska yksinäisen henkilön ulosmittauksen suojaosuuskin on 585 € kuukaudessa.

Käytännössä on osoittautunut aikaa vievimmäksi vaiheeksi erityisesti yksityisille asiamiehille tehtävien oikeusapupäätösten yhteydessä selvittää rikosasioiden epäiltyjen ja vastaajien avio- ja avopuolisoiden tuloja, joten on järkevää, ettei niitä enää tarvitsisi selvittää. Puhelinneuvonnan joustavuuden ja sujuvuuden vuoksi on olennaista, ettei asiakkaan tuloja tarvitse selvittää.

Seinäjoen oikeusaputoimisto lausuu, että ehdotuksen mukaan alle 7.800 euroa vuodessa ansaitsevien tulo- ja varallisuusselvitykseksi riittäisi verottajalta saatu selvitys viimeksi vahvistetusta verotuksesta. Jotta tästä yksinkertaistamisesta saataisiin todellista työajan säästöä, se edellyttäisi suoria yhteyksiä verottajan tietoihin.

Lisäksi oikeusaputoimisto lausuu, että puolisojen tulojen huomioon ottaminen on ollut monelta kohdilta ongelmallista erityisesti rikosasioissa. Muutosehdotus on siten erittäin tärkeä. Oikeusaputoimisto esittää, että vastaava säännös koskisi myös rikosasioiden asianomistajia. Vakavimmissa rikosasioissa asianomistajan käytettävissä on ROL:n mukainen asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan järjestelmä, jolloin asianomistajan tuloilla ei ole merkitystä. ROL:n tilanteiden ulkopuolelle jää kuitenkin rikosasioita, joissa olisi yhdenmukaisuuden ja uhrin aseman parantamismääräyskohtaa ajatellen syytä harkita vastaavaa muutosta.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry lausuu puolison tulojen huomioon ottamisen osalta, että ei ole perusteltua asettaa epäiltyä eri asemaan asianomistajia ja muiden asiaryhmien asianosaisia.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry pitää yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena sitä, että oikeusavun saamisen taloudellisia edellytyksiä arvioidaan eri tavalla rikosasian vastaajan ja asianomistajan kysymyksessä ollessa ja että rikosasian vastaaja ja asianomistaja näin joutuvat oikeusavun saamisen edellytyksistä päätettäessä erilaiseen asemaan. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että sanottu sääntely saattaa johtaa siihen, että harkittaessa puolustajan palkkion takaisinkorvausvelvollisuutta varsin korkean elintason omaavat henkilöt vapautuvat takaisinkorvausvelvollisuudesta.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry lausuu, että Oikeusavun hakijan tulo- ja varallisuustietojen selvittämisen osalta on huomioitava se, että useinkin saatetaan joutua laatimaan oikeusapupäätöksiä pitkältä aikaväliltä takautuvasti. Hakijan viimeksi vahvistetut verotustiedot eivät aina läheskään kerro totuutta hakijan tuloista, koska taloudellinen tilanne saattaa nopeallakin aikavälillä muuttua oleellisesti. Näin ollen pelkät vahvistetut verotustiedot eivät ole riittävät, vaan sihteeri joutuu pyytämään edelleen tulotietojen selvittämiseksi asiakasta toimittamaan paljonkin erilaista asiapaperia ao. asiassa.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry kannattaa työryhmän esitystä puolison tulojen huomiotta jättämisestä.

3.2.3.1 Perunkirjoitus

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin oikeusaputoimisto, Lahden oikeusaputoimisto sekä Seinäjoen oikeusaputoimisto esittävät, että perunkirjoituksia oikeusaputoimistossa laadittaessa vainajan varat otettaisiin huomioon täysimääräisenä ilman 5 000 euron suojaosuutta, jos pesästä löytyy varallisuutta. Koska vainajan varoista maksetaan muutkin hautauksesta ja hautajaisista aiheutuneet kulut täysimääräisinä ei ole tarkoituksenmukaista, että pesän säästö jakautuu joskus hyvinkin laajaan sukulaispiiriin sen sijaan, että pesän kulut tulisi maksettua täysimääräisenä.

Joensuun oikeusaputoimisto lausuu, että perunkirjoituspalkkiota määrittäessä pitäisi ensisijaisena palkkion määräytymisperusteena olla pesän nettovarat. Pesään ei tarvitse jättää ainakaan etäisille osakkaille minimi jaettavaa varallisuutta.

3.2.3.2 Helposti realisoitava omaisuus

Lausunnonantajien kannanotot

Seinäjoen oikeusaputoimisto lausuu, että koska omaisuuden verotusarvot eivät ole enää jatkossa saatavissa, oikeusaputoimistoille aiheutuisi huomattavasti lisätyötä käypien arvojen selvittämisestä esimerkiksi maaseudulla metsien ja maatalousmaan paikallisten käypien hintojen osalta. Tästä syystä säännös siitä, että muuta kuin helposti realisoitavaa varallisuutta ei huomioitaisi oikeusapua myönnettäessä yksinkertaistaa tilannetta. Toisaalta hakijat ovat varallisuuden osalta eri asemassa riippuen siitä, onko eläkeläisellä esimerkiksi 10.000 euron talletus vai sijoitusasuntoja. Voitanee kuitenkin ajatella, että sijoitusasuntojen

omistajilla on myös talletuksia, joista lisäomavastuu syntyy. Samoin omaisuudesta olevat tulot näkyvät pääomatuloina.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry esittää likvidin eli helposti rahaksi muutettavan varallisuuden poistamista oikeusavun omavastuun edellytyksenä. Nykyinen tilanne muodostuu kohtuuttomaksi vähävaraiselle oikeusavun hakijalle, joka tulojensa puolesta olisi oikeutettu oikeusapuun, mutta joutuisi maksamaan huomattavan omavastuuosuuden talletusten johdosta.

3.2.4 Oikeusavun enimmäistuntimäärä ja oikeusturvavakuutus

Lausunnonantajien kannanotot

Helsingin hovioikeus lausuu, että valtion varoista maksettavan oikeusavun enimmäistuntimäärän säätäminen laissa lienee välttämätöntä sen osoittamiseksi, ettei etuus ole rajoittamaton.

Hovioikeus esittää varauksensa sen suhteen, johtaisiko uudistus kustannusten hillitsemiseen ehdotuksessa esitetyn tavoitteen mukaisesti. Tapaukset, joissa oikeusavun enimmäismäärä tulee nykyisin vastaan, ja joissa se tulisi vastaan uudistuksen jälkeen, lienevät käytännössä samat. Ehdotettu katto vastaa noin kymmenen päivän työtä, ja ehdotettu kertapidennys kolmen ja puolen päivän työtä, mitä työmääriä ei laajoissa tai vaikeissa jutuissa ole pidettävä poikkeuksellisen suurina. Näissä tapauksissa on olemassa vaara, että tuomioistuimien joutuu useaan kertaan harkitsemaan ja päättämään pidennyksestä, mikä ei ole toivottavaa. Voimassaolevan lainsäädännön tavoin uudistus jättäisi edelleen epäselväksi sen, mikä on asianosaisen asema silloin, kun tuomioistuimien asian käsittelyn aikana harkitsee, ettei oikeusapua enää jatketa. Käytännössä tarvittavan oikeusavun jatkumisen epääminen esimerkiksi tilanteessa, jossa oikeusavun saaja on valinnut jostain syystä tehottomasti työskentelevän avustajan, lienee kohtuussyistä mahdotonta. Tämä toisaalta saa pohtimaan koko säännöksen mielekkyyttä.

Hovioikeus pitää tervetulleena uudistusta sen suhteen, että tuomioistuimien päättäisi suoraan oikeusavusta oikeusturvavakuutuksen enimmäismäärän ylittävään osaan. Näissä tapauksissa kyse on yleensä kesken olevasta prosessista, josta oikeusaputoimistolla ei ole päätökseen tarvittavia tietoja. Ehdotus vähentäisi byrokratiaa ja yhdenmukaistaisi käytäntöä.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että avustajan ajankäytön enimmäismäärän alentaminen 100 tunnista 80 tuntiin ei tuo merkittävää helpotusta palkkiolaskujen menettelyn keventämiseen eikä sillä myöskään saada aikaan suuria säästöjä. Laajassa riita-asiassa 100 tuntia on osoittautunut usein liian vähäiseksi. Tavanomaisessa riita- tai rikosasiassa harvoin lähestytään edes 80 tunnin rajaa, joten tältä osin ei ole odotettavissa merkittävää säästöä. Sen sijaan erillinen oikeusavun jatkamismenettely työllistää tuomioistuinta, kun todennäköistä on, että asia, joka yleensäkin vaatii oikeusavun jatkamista, on pääsääntöisesti laadultaan sellainen, että se yleensä aina edellyttää oikeusavun jatkamista. Tältä osin hovioikeus kannattaa voimassa olevan 100 tunnin rajan säilyttämistä.

Turun hovioikeus toteaa, että työryhmä ehdottaa oikeusavun enimmäistuntimäärä alennettavaksi 100 tunnista 80 tuntiin. Mietinnön mukaan tuomioistuimien voi jatkaa

tuntimäärää. Hovioikeuden näkemyksen mukaan tuntimäärä alentaminen saattaa aiheuttaa tuomioistuimille turhaa työtä lisäyspyyntöjen enentymisen myötä. Hovioikeuden havaintojen mukaan nykyiseen säännökseen ei ole liittynyt väärinkäytöksiä. Joka tapauksessa tuomioistuimen on palkkion vahvistaessaan harkittava, mikä on ollut tarpeellisten työtuntien määrä. Palkkiota ei siten automaattisesti määrätä velotuilta 100 tunnilta.

Oulun kärjäoikeus kannattaa oikeusavun enimmäistuntimäärän alentamista 80 tuntiin. Tuntimäärän alentaminen voi edistää sovintojen syntymistä ja silti jää mahdollisuus erityisten syiden vuoksi pyytää tuomioistuimelta tuntimäärän pidennystä. Kärjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että oikeusavusta päättäminen siirtyy tuomioistuimelle vakuutuksen enimmäismäärän ylittyessä, koska tuomioistuin tietää parhaiten asian laadun ja käsittelyvaiheen ja osaa siten parhaiten arvioida oikeusavun tarpeen.

Iisalmen kärjäoikeus toteaa, että oikeusapulain 5 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeusapu kattaa avustajan toimenpiteet 80 tunnilta nykyisen 100 tunnin asemasta. Kärjäoikeus katsoo, että muutoksen tarpeesta ei ole esitetty vakuuttavaa perustelua ja tuntirajan alentaminen aiheuttaa vain entistä useammin turhaa työtä jouduttaessa antamaan asiasta erillinen päätös. Kärjäoikeuden näkemyksen mukaan useassa laajemmassa jutussa 100 tuntia ei ole lainkaan liikaa työtä.

Oulun hallinto-oikeus lausuu, että avustajien laskutus tuntipalkkion suhteen on ollut vain muutamia tunteja. Koskaan se ei ole lähestynytkään maksimimäärää eli 100 tuntia. Tuskin 80 tunninkaan raja tulee hallintolainkäyttöasioissa juurikaan vastaan.

Vakuutus-oikeus lausuu, että työryhmän ehdotusta oikeusavun osalta on pidettävä perusteltuna.

Joensuun oikeusaputoimisto lausuu, että oikeusavun enimmäistuntimäärää voidaan rajata esityksen mukaisesti. Tästä ei tule käsitykseni mukaan oikeudenmenetyksiä oikeusavunsaajille.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että on joustavinta ja järkevintä, että asiaa käsittelevä tuomioistuin päättää oikeusavun myöntämisestä oikeusturvavakuutuksen ylärajan ylittäviin kustannuksiin. Tuomioistuimella on paremmat edellytykset arvioida oikeusavun tarvetta kuin oikeusaputoimistoilla.

Julkiset oikeusavustajat ry lausuu, että mietinnössä esitetty muutos on kannatettava. Oikeusaputoimistoilla ei, kuten mietinnössä on todettu, ole pääsääntöisesti mitään mahdollisuuksia arvioida oikeusavun hakijan antaman selvityksen perusteella sitä, onko asiassa suoritettu prosessaaminen ollut prosessiekonomisesti tehokasta. Asiaa käsittelevällä tuomioistuimella onkin siten paljon paremmat edellytykset arvioida hallussaan olevan materiaalin ja muiden seikkojen perusteella, onko vakuutuksen ylärajan ylittävältä osalta syytä myöntää oikeusapua.

Toisaalta voidaan myös kyseisen säännöksen osalta pohtia sitä, joutuuko oikeusturvavakuutuksen ottanut henkilö eriarvoiseen asemaan ei vakuutettuun henkilöön nähden. Oikeusapu on aiemmin kattanut 100 tuntia, mietinnön mukaan se laskettaisiin 80 tuntiin. Vakuutuksen enimmäismäärästä, sekä asianajajan tai muun lakimiehen laskutusperusteesta riippuen vakuutus ei kata edelleenkaan edes 80 tuntiin laskettua

tuntimäärää. Ainakin hovioikeuskäytännössä oikeusturvanäkökohtiin vedoten on oikeusapua ratkaisupyynnöstä myönnetty siten, että vakuutuksen ottanut henkilö on joka tapauksessa saanut saman tuntimäärän oikeusapua, kuin vakuutuksetonkin. Oikeuskäytäntö tältä osin ei ole yhteneväinen. Näin lainsäätäjän tarkoittama erityinen syy on jo aiemminkin ollut varsin vesittynyt ja epäyhtenäinen. Toisaalta vakuutuksen ottajan oikeusturva ja tasavertaisuus vakuutuksettomaan nähden puoltaa myös eräiden hovioikeuspäätösten ottamaa kantaa myöntää oikeusapua, joskin se on ollut lain säätäjän tarkoituksen vastainen.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry kannattaa työryhmän ehdotusta enimmäistuntimäärän alentamisesta ja toteaa, että yhdenmukaisen käytännön aikaansaamiseksi sama enimmäistuntimäärä pitäisi saada myös rikosoikeudenkäyntilain mukaisille puolustajille ja avustajille.

Yhdistys esittää lisäksi, että avustajan palkkioon olisi sovellettava palkkioasetusta myös silloin, kun oikeusturvavakuutusedun omaava henkilö on saanut oikeusavun vakuutuksen omavastuuosuudelle tai kun hän pyytää oikeusapua oikeusturvavakuutuksen ylittävälle määrälle.

3.2.5 Oikeusavun myöntämisaikajankohda ja taannehtivuus

Lausunnonantajien kannanotot

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että työryhmän esitys oikeusavun täydellisestä taannehtivuuskiellosta aiheuttaa vaaran, että käräjäoikeudet joutuvat perumaan pääkäsittelyjä, mikäli oikeusapua ei ole ehditty hakea. Tosiasia on, että päämiehet kääntyvät usein juuri ennen istuntoa avustajan puoleen, jolloin avustaja ei ehdi tehdä hakemusta oikeusaputoimistolle. Tällöin on vaarana, että asianosainen tulee pyytämään pääkäsittelyn peruuttamista oikeusavun hankkimista varten. Varsinkin Rovaniemen hovioikeuspiirin pohjoisosissa paikalliset oikeusaputoimistojen sivutoimistot ovat ajoittain kiinni pidempiäkin jaksoja vuosilomien ja sairauslomien vuoksi, jolloin asiakkaalla ei ole konkreettista mahdollisuutta saada oikeusapupäätöstä ajoissa. Mikäli oikeusavun hakemisessa otetaan käyttöön sähköinen menettely ja oikeusapua voi myöntää muu kuin asiakkaan oman paikkakunnan oikeusaputoimisto, tilanne on helpompi myös Lapissa ja sen poikkeusoloissa.

Turun hovioikeus lausuu, että työryhmä ehdottaa säädettävään lakiin otettavaksi säännöstä, jonka mukaan oikeusapu ei ulottuisi pääasiaa koskevan ratkaisun antamista edeltäneisiin toimenpiteisiin, jos oikeusapuhakemus on tehty vasta sen jälkeen, kun asia on tuomioistuimessa ratkaistu. Hovioikeudella ei ole huomauttamista tästä ehdotuksesta sinänsä. Kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi hovioikeuden mielestä olisi kuitenkin paikallaan lisätä säädösehdotukseen nykyisen kaltainen poikkeusmahdollisuus oikeusavun myöntämiselle.

Oulun käräjäoikeus pitää hyvänä säännöstä tuomioistuimen ratkaisun jälkeen haettavan oikeusavun taannehtivuuskiellosta. Säännös on omiaan edesauttamaan oikeusavun ennakkollista hakemista ja siten helpottaa tuomioistuimen toimintaa.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että työryhmän esitykset ovat kannatettavia. Ne poistavat lain soveltamisessa ilmenneitä ongelmia.

Korkein hallinto-oikeus lausuu, että työryhmän muutosesitys oikeusavun taannehtivuudesta on perusteltu.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että nykyisin oikeusapua voidaan hakea siihen asti kun tuomioistuinasia on saanut lainvoiman, ja oikeusapu koskee siis tietyin rajoituksin kaikkia tätä vaihetta edeltäviä toimenpiteitä silloinkin, kun oikeusapua on haettu pääasian ratkaisun jälkeen. Nyt 13 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeusapu ei koske viimeainitussa tilanteessa tuomioistuimen ratkaisua edeltäviä toimenpiteitä. Tämä muutos on ongelmallinen hallinto-oikeudessa. Kun suurin osa asioista ratkaistaan ilman suullista käsittelyä, valittaja ei tiedä ratkaisun antamispäivää. Joskus ratkaisu annetaan yllättävän nopeasti. Hallinto-oikeus on suhtautunut vapaamielisesti jälkikäteisiin hakemuksiin. Jos lakia muutetaan, tulisi ilmeisesti valittajille silloin, kun oikeusapupäätöstä ei ole toimitettu, kertoa etukäteen ratkaisupäivä. Tämä aiheuttaisi runsaasti lisätyötä. Nykyinen käytäntö ei aiheuta hallintolainkäytössä mietinnön kohdassa 86 mainittuja ongelmia, koska asioissa, joissa on oikeusapu, määrätään erittäin harvoin oikeudenkäyntikuluja.

Vakuutus-oikeus lausuu, että oikeusapu ei pääsääntöisesti koske oikeutta yksityiseen avustajaan vakuutus-oikeuden alaisissa muutoksenhakulautakunnissa tai viranomaisissa. Muutoksenhaku vakuutus-oikeuden päätöksistä korkeimpaan oikeuteen on mahdollista vain noin kymmenessä prosentissa päätöksiä. Tästä johtuen oikeusavun myöntämisajankohtaan ja taannehtivuuteen liittyviä ongelmatilanteita ei vakuutus-oikeudessa käsiteltävien asioiden osalta ole juurikaan ilmennyt.

Helsingin oikeusaputoimisto toteaa, että työryhmän ehdotus siitä, että järjestelmää selkiytettäisiin siten, että oikeusapu ei koskisi pääasiaa koskevan ratkaisun antamista edeltäneitä toimenpiteitä, jos oikeusapuhakemus on tehty vasta sen jälkeen, kun asia on tuomioistuimessa ratkaistu, on hyvä. Säännös ei tarvitse poikkeuksia, koska se yksiselitteisenä palvelisi parhaiten oikeusavun käyttäjäkuntaa. Sähköinen asiointi tulee tekemään oikeusapuhakemuksen tekemisen entistä helpommaksi.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että voimassa olevan OAL:n 13 §:n 2 momenttia on tulkittu käytännössä vaihtelevasti, joten esitetty muutos selkiyttäisi tilannetta ja vaikuttaisi myös siihen, että avustajat hakisivat oikeusapua ajoissa, kun oikeusapu ei yksiselitteisesti koskisi pääasiaa koskevan ratkaisun antamista edeltäneitä toimenpiteitä, jos oikeusapuhakemus on tehty vasta sen jälkeen, kun asia on tuomioistuimessa ratkaistu.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry lausuu oikeusapulain 13 §:n osalta, että hallinto-oikeudessa harvoin suoritetaan suullista käsittelyä ja asianosainen ei etukäteen tiedä ratkaisupäivää. Nopean ratkaisun ongelma on vältettävissä sillä, että asianosainen ilmoittaa valituksessaan hallinto-oikeudelle hakevansa oikeusapua. Asianosaisella ei liene mitään syytä vitkutella oikeusavun hakemisessa.

Julkiset Oikeusavustajat ry lausuu, että esitetty muutos on oikeuskäytäntöä selkeyttävä. Lain säätäjän tarkoituksena alun perinkin oli se, ettei pääkäsittelyn jälkeen toimitettuun oikeusapuhakemukseen myönnettäisi oikeusapua kuin pätevistä syistä. Etenkin alioikeustasolla tämä tarkoitus ajoittain vesitettiin unohtamalla kokonaan oikeusapulain 13§: 2 momentin erityissäännös, ja ratkaisupyyntöjä ratkaistaessa pääkäsittelyn jälkeen

oikeusaputoimistoon toimitettuihin hakemuksiin sovellettiin vain oikeusapulain 10§:n säännöksiä. Nyt tämä epäselvyyttä ainakin alioikeustasolla aiheuttanut säännös esitetään poistettavaksi, joka selkeyttää varsin epäselväksi muodostuneen oikeustilan. Samoin ongelmaksi muodostunut termi "muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa" poistuu laista.

3.2.6 Oikeusavun jatkuminen palauttamistilanteissa

Lausunnonantajien kannanotot

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että oikeusapulain (257/2002) 13 §:n 3 momentin mukaan jos tuomioistuin palauttaa asian hallintoviranomaisen tai hallintolainkäyttölain tarkoittamalle lainkäyttöviranomaisen käsiteltäväksi, yksityiselle avustajalle annettu määräys on voimassa myös tässä viranomaisessa, jos asian palauttava tuomioistuin niin määrää. Nykyinen säännös antaa hallintotuomioistuimelle riittävän mahdollisuuden turvata palautetussa asiassa oikeusavun myös alemmassa asteessa. Toisaalta eräissä asiaryhmissä avustajan määräyksen jatkuminen tulisi olla pikemminkin pääsääntö kuin poikkeus. Tällaisia asiaryhmiä ovat ainakin huostaanottoasiat ja erät ulkomaalaisten oikeuksiin liittyvät asiat.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että työryhmän mietinnössä todetaan, että 13 §:n 3 momenttia ei ole syytä muuttaa työministeriön työryhmän ehdottamalla tavalla. Hallinto-oikeus on lausunnossaan työministeriölle kannattanut ehdotusta. Muutos säästäisi jonkin verran hallinto-oikeuksien ja avustajien työtä eikä aiheuttaisi turhia lisäkustannuksia, koska palkkiota maksettaisiin vain tarpeellisista ja kohtuullisista toimenpiteistä. Näitä määräyksiä on annettu runsaasti ulkomaalaisasioissa, jotka ehkä eivät ole olleet nyt puheena olevan työryhmän mielessä. Säännös on nykyisellään sikäläkin hankala, että avustaja ei voi etukäteen tietää, että asia kumotaan ja palautetaan, ja siten hän ei aina huomaa pyytää tätä määräystä. Muutos on siis tarpeellinen.

Kouvolan hallinto-oikeus lausuu, että mietinnön on kiinnitetty huomiota työministeriön asettaman työryhmän "Ulkomaalaisille annettava oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu" ehdotukseen muuttaa oikeusapulain 13 §:n 3 momenttia siten, että asian palauttamistapauksissa hallintoviranomaisille avustajan määräys olisi voimassa, ellei tuomioistuin toisin määrää. Hallinto-oikeus ei nyt käsillä olevan mietinnön tapaan kannata ehdotusta. Kuten hallinto-oikeus työministeriölle antamassaan lausunnossa totesi, "oikeusapulain pääperiaatteena on se, että oikeusapua annettaisiin pääsääntöisesti vain silloin, kun hakija tarvitsee oikeusavustajaa. Avustajan voi saada vain tuomioistuimessa käsiteltävään asiaan, mikä sulkee pois avustajan käyttämisen hallintoviranomaisessa. Tämä huomioon ottaen oikeusapulain 13 §:n 3 momentin pääsääntö siitä, että avustajan määräys ei ole voimassa silloin kun asia palautetaan takaisin hallintoviranomaiselle on looginen ja paikallaan. Esityksessä pääsääntö käännettäisiin pääläelleen. Hallinto-oikeus katsoo, että ainakin ehdotetussa yleisessä muodossa uudistus olisi varsin pitkälle menevä - sehän soveltuu lähes kaikkiin hallinto-oikeudessa käsiteltäviin asioihin. Yleisenä pääsääntönä nykyinen sääntely on parempi."

Kuopion hallinto-oikeus lausuu, että ulkomaalaisille annettavaa oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua käsitellyt työryhmä on ehdottanut oikeusapulain 13 §:n 3 momenttia

muutettavaksi siten, että yksityiselle avustajalle annettu määräys olisi voimassa hallintoviranomaisessa myös hallintoasiaa uudelleen käsiteltäessä, ellei palauttava tuomioistuimien toisin määrää. Hallinto-oikeus on tuosta ehdotuksesta antamassaan lausunnossa todennut sen poikkeavan yleisestä linjasta ja ehdottanut asian laajempaa selvittämistä. Po. työryhmä ei ole nähnyt syytä muuttaa voimassa olevaa lainkohtaa. Hallinto-oikeus ei lausu eriävää käsitystä tästä.

Vakuutus-oikeus lausuu, että oikeusapulain 13 §:n 3 momentin mukaan vakuutus-oikeudessa myönnetty oikeusapu ei käsitä vakuutus-oikeutta edeltäneen käsittelyn toimenpiteitä. Jos tuomioistuimien palauttaa asian hallintoviranomaisen tai edellä tarkoitetun lainkäyttöviranomaisen käsiteltäväksi, yksityiselle avustajalle annettu määräys on voimassa myös tässä viranomaisessa, jos asian palauttava tuomioistuin niin määrää. Työryhmä katsoo, ettei voimassa olevaan lakia ole tarvetta tältä osin muuttaa. Vakuutus-oikeus pitää tätä näkemystä perusteltuna.

3.2.7 Ratkaisupyyntö

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies saattaa työryhmän tietoon oikeusapulain 24 §:n mukaiseen ratkaisupyyntömenettelyyn liittyvän Turun hovioikeuden 21.12.2005 antamaan ratkaisuun, jossa käräjäoikeuden ratkaisua palauttaa oikeusapuhakemuksen yhteydessä ennakkollisesti esitettyyn ratkaisupyyntöön liittyvät asiakirjat takaisin oikeusaputoimistoon pidettiin virheellisenä. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ratkaisupyyntöä ei voinut esittää ennen kuin oikeusaputoimisto oli antanut ratkaisunsa asiassa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on antanut asiaan liittyviin kanteluihin kaksi ratkaisua (28.9.2006 dnro 3928/4/05 ja 4.5.2007 dnro 3955/4/06), jotka hän on toimittanut oikeusministeriön tietoon.

Helsingin hallinto-oikeus toteaa oikeusaputoimiston päätöksen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi otsakkeen alla, että säännöstä ehdotetaan muutettavaksi ilman ainakaan loogisessa kohdassa olevia perusteluja. Muutos saattaa verrattuna voimassaolevaan aiheuttaa sen, että ratkaisupyyntöä ei voida tehdä lainkaan. Säädöksen muuttaminen ei ole aiheellista.

3.3 Oikeuskäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetut säädösmuutokset ja tuomioistuimen oikeus käyttää sakkolaskuria

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu, että ehdotus säätää tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä painavista oikeusturvasyistä, ettei puolustajan määräys raukea, vaikka edellytykset puolustajan määräämiseksi olisivatkin sinänsä lakanneet, on perusteltu. Ehdotus antaa myös puolustajamääräyksen saaneelle oikeusapulain 4 §:n mukaiset taloudelliset edut selkeyttäisi järjestelmää.

Helsingin hovioikeus lausuu, että puolustajan määräys saattaa raueta hovioikeusprosessin aikana, jos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 2 - 3 momentin mukaiset edellytykset lakkaavat. Tällöin hovioikeuden esittelijä ottaa ennen pääkäsittelyä yhteyttä puolustajana toimineeseen avustajaan, jotta tämä edellytysten niin salliessa ehtii hankkia oikeusaputoimiston oikeusapupäätöksen päämiehelleen.

Ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:ää tulisi muuttaa siten, että tuomioistuimien voisi painavien oikeusturvaväyiden vaatiessa määrätä, ettei puolustajan tehtävä raukea, vaikka edellytykset puolustajan määräämiselle olisivatkin sinänsä lakanneet. Tällainen menettely jo rauenneen puolustajan määräyksen palauttamisesta ei ehkä lakiteknisesti vaikuta kovinkaan hyvältä. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentissa on säännös puolustajan määräämisestä viran puolesta. Tätä säännöstä sinänsä saatettaisiin soveltaa myös raukeamistilanteisiin, kuten käräjäoikeuskäytännössä ilmeisesti jo nykyisin jonkin verran tapahtuu.

Oikeusavun taloudellisten edellytysten täyttymisen selvittäminen tilanteessa, jossa tuomioistuimen olisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 11 §:n nojalla määrättävä puolustajan palkkio rikoksesta tuomitun maksettavaksi, tulisi myös hovioikeuden näkemyksen mukaan tehdä helpommaksi ja joustavammaksi. Verotustietojen tarkastamisen mahdollisuus sakkolaskurista silloin, kun kyseessä olevasta rikoksesta tuomitaan sakkorangaistus, mutta kieltä käyttä mainittuja tietoja mainitun lain 2 luvun 11 §:n soveltamisessa silloin, kun kyseisestä rikoksesta ei tuomita sakkoja, ei ole perusteltua. Hovioikeus kannattaa ehdotuksessa mainittua tietojensaantioikeuden laajennusta muuttamalla verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 19 §:n 3 kohtaa niin, että verotustiedot ovat tuomioistuimen käytössä myös viimeksi mainituissa tapauksissa.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa työryhmän ehdottamia säädösmuutoksia.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että työryhmä esittää, että tuomioistuinten tietojensaantioikeutta laajennettaisiin siten, että tuomioistuimet voisivat verotietojen perusteella määrittää puolustajan palkkion takaisinkorvausvelvollisuuden valtiolle. Hovioikeus ei pidä tätä hyvänä vaihtoehtona. Tähän asti kysymyksessä olevissa tilanteissa oikeusaputoimisto on antanut lyhyen ilmoituksen, jossa on todettu, että asianosainen olisi oikeutettu oikeusapuun ilman perusomavastuuta tai tietyllä prosenttimäärällä. Oikeusaputoimistoilla on paremmat mahdollisuudet selvittää henkilön varallisuustiedot ja laskea koneellisesti henkilön omavastuuosuus tämän ilmoittamien tietojen perusteella, joten menettelyä ei ole tältä osin syytä muuttaa.

Turun hovioikeus toteaa, että samoin kuin työryhmä hovioikeus pitää asianmukaisena, että tuomioistuimilla olisi - niiden harkitessa puolustajan saaneen syytetyn velvollisuutta korvata puolustajan palkkio valtiolle - mahdollisuus sakkolaskuria käyttämällä saada tietoonsa vastaajan verotiedot.

Oulun käräjäoikeus pitää selventävänä lisäyksenä mahdollisuutta puolustajan määräyksen voimassapitämisestä. Todistelukustannusten rinnastaminen oikeusavun saamiseen on myös kannatettava muutos. Lisäksi käräjäoikeus toteaa, että ROL:n 2 luvun 10 §:n säännökseen voisi kirjoittaa selkeämmin niin, että puolustajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan

palkkio ja korvaus maksetaan kokonaisuudessaan valtion varoista ja 11 §:n nojalla rikoksesta tuomittu vastaaja voi joutua korvaamaan sen kokonaan tai osittain valtiolle.

Viittaus oikeusapulain 17 §:n ja 18 §:n noudattamisesta soveltuvien osin on jo tähän mennessä aiheuttanut kysymyksiä ja saattaa johtaa epäselvyyteen. Oikeusapulain 17 §:n mukaan kun yksityisen avustajan palkkio ja kulukorvaus suoritetaan valtion varoista 20 §:n mukaisella omavastuusuudella vähennettynä.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että ehdotetun ROL 2 luvun 4 § 1 momentin säätäminen on kannatettavaa selventämään tilannetta. Lisäksi käräjäoikeus lausuu, että mietinnössä on käsitelty sitä, millä perusteilla tuomioistuin voi harkita, onko vastaaja velvoitettava korvaamaan valtiolle puolustajan kustannukset. Mietinnössä esitetty kuvaus siitä, että tuomioistuin pyytäisi lausuntoa oikeusaputoimistolta viran puolesta on vieras Tuusulan käräjäoikeudelle ja käräjäoikeuden käsityksen mukaan muillekin käräjäoikeuksille. Oikeusapuasituksen 26 §:ssä tarkoitetun selvityksen hankkiminen kuuluu käräjäoikeuden käsityksen mukaan puolustajalle jo oikeusapulaissa mainitun hyvän asianajotavan tai Suomen Asianajajaliiton säännöissä tarkoitetun hyvän asianajajotavan perusteella. Käräjäoikeus ehdottakin, että ROL:iin lisätään säännös, jonka mukaan päämiehen tai puolustajan tulee esittää oikeusapuasituksen 26 §:ssä säädetty selvitys, jos vastaaja haluaa vaatia puolustajan kustannusten jättämistä valtion vahingoksi. Pelkästään hyvään asianajotapaan perustuva velvollisuus selvityksen esittämiseen ei ole ollut riittävää monille puolustajan määräyksen saaneille asianajajillekaan.

Ehdotettu sakkolaskurin käyttäminen on yksi tapa todeta asianosaisen tulotaso. Taloudellisen tilanteen kokonais selvitys ja sen määrittäminen, onko päämiehellä mahdollisesti oikeus oikeusapuun kokonaan tai osakorvausta vastaan, vaativat kuitenkin sellaista selvitystä ja laskelmien tekemistä, että se tapahtuu parhaiten oikeusaputoimistossa päämiehen tai puolustajan aloitteesta.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että puolustajan saaneelle rikosasian vastaajalle ROL:n mukaan kuuluvat etuudet eivät vastaa täysin oikeusapulain 4 §:n mukaisia etuuksia. Työryhmän esityksen mukaan tällaiselle rikosasian vastaajalle tulisi kuulua täysimääräisesti edellä mainitut oikeusapulain mukaiset etuudet. Nykyistä käytäntöä jossa vastaajan on oikeusapulain mahdollistamat edut saadakseen hankittava erikseen oikeusaputoimistolta selvitys siitä, että hän on taloudellisten olosuhteiden perusteella oikeutettu oikeusapuun, ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että asioiden käsittelyä joustavoitaisi ja nopeuttaisi myös se, että tuomioistuimet voisivat käyttää suoraan verotustietoja määritessään vastaajalle puolustajan, eikä tuomioistuinten tarvitsisi pyytää oikeusaputoimistoilta vastaajien taloudellisia selvityksiä.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry lausuu, että ehdotuksen mukaan, jos puolustajan määräämisen edellytykset lakkaavat oikeudenkäynnin aikana, puolustajan määräys lakkaa, jollei tuomioistuin vastaaja oikeusturvan vuoksi erityisistä syistä toisin päättä. Liitto toteaa, että mietinnössä ei ole kuitenkaan otettu kantaa siihen, mitä nämä erityiset syyt olisivat. Pelkästään se, että asiasta aiheutuu ongelmallisia tilanteita palkkion kannalta ei liene riittävä syy. ROL 2:1,3 kohdan 4 mukaan tuomioistuimen on määrättävä puolustaja viran puolesta, jos siihen on muu erityinen syy. Eikö muun perusteen lakatessa voitaisi soveltaa tätä kohtaa ?

3.4 Valtion oikeusaputoimistoista annettuun lakiin ehdotetut säädösmuutokset

Lausunnonantajien kannanotot

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa työryhmän ehdottamia säädösmuutoksia.

Oulun kärjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että oikeusapupiirin määrittely irrotetaan hovioikeuspiirisidonnaisuudesta. Kärjäoikeus kannattaa toimistohenkilökunnan ratkaisuvallan laajentamista oikeusapupäätösten tekemisessä. Muutoksen avulla oikeusavustajan työpanos kohdentuu paremmin ydintehävään.

Tuusulan kärjäoikeus lausuu, että työryhmän ehdotus lain 12 §:n 2 momentin säännökseksi näyttää kovin kategoriselta. Oikeusapupäätösten tekemiseen voi liittyä vaikeita oikeudellisia kysymyksiä. Kärjäoikeus saattaa harkittavaksi, tulisiko toimistohenkilön oikeutta ratkaista oikeusapuhakemus muissa kuin selvissä asioissa rajoittaa vastaavalla tavalla kuin kärjäoikeuslain 19 §:n 2 momentissa on tehty delegoitua ratkaisuvallaa käyttävän kansliahenkilökunnan osalta.

Joensuun oikeusaputoimisto lausuu, että ehdotuksen mukaiset muutokset lakiin valtion oikeusaputoimistoista ovat tarpeellisia.

Kemin oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimistojen hallinnollisten yhdistymisten lisääntyä toimipaikkojen säilyessä kuitenkin pitkälti ennallaan on kansalaistenkin kannalta selkeintä, että sivutoimisto-käsitteestä luovutaan. Lisäksi oikeusaputoimisto esittää harkittavaksi, tulisiko oikeusaputoimen johtajille siirtää julkisten oikeusavustajien nimittäminen.

3.5 Eräistä oikeudenkäynneistä julkissektorin palveluksessa oleville aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta valtion, kunnan tai kuntainliiton varoista annetun lainsäädännön tarkistaminen

Lausunnonantajien kannanotot

Valtiovarainministeriö lausuu, että eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain (269/1974) 1 c §:ää ei tulisi kumota. Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että virkamiehen velvollisuuksiin saattaa kuulua hoitaa tehtävää, joihin liittyy tavanomaista suurempi henkeen, terveyteen tai henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuva rikoksen riski, mitä vastaavasti on perusteltua, että hänen mahdollisuutensa saada oikeusapua on em. säännöksessä säädettyin tavoin tavanomaista laajempi.

Sisäasiainministeriö toteaa lausunnossaan, että jos julkista valtaa virkasuhteessa käyttävä henkilö virkatehtäviä suorittaessaan joutuu rikoksen uhriksi tai rikosepäilyn kohteeksi, tällä tulisi aina olla oikeus oikeudenkäyntiavustajaan ja maksuttomaan oikeudenkäyntiin taloudellisia olosuhteita selvittämättä ja mahdollisesta oikeusturvavakuutuksesta riippumatta. Tämän

oikeuden tulisi alkaa jo esitutkintatoimenpiteiden aikana. Oikeuden tulisi yhtä lailla koskea sekä varsinaista rikosoikeudenkäyntiä kuin myös mahdollisesti erikseen ajettavaa ja rikokseen perustuvaa vahingonkorvauskannetta.

Edellä sanottu koskee erityisesti sellaisia poliisin kaltaisia virkakuntia, joiden virkamiehet joutuvat virkatehtäviensä vuoksi asettamaan itsensä vaaralle alttiiksi tai joutuvat virkatehtäviensä luonteen vuoksi herkästi aiheettomien rikosepäilyjen kohteeksi. Jos kuitenkin rikosepäilyn kohteena oleva virkamies tuomittaisiin tahallisesta tai törkeästä huolimattomuudesta virkaa hoitaessaan tehdystä rikoksesta, tulisi kustannukset oikeusavusta ja muista oikeudenkäyntikuluista määrätä asianomaisen virkamiehen maksettavaksi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) lausuu kohdittain seuraavaa:

Mietinnön kohta 4 /101: asianomistajan asema:

Työryhmä on mietinnössään esittänyt, että asianomistajaa koskeva säännös (1c §) poistetaan nyt kyseessä olevasta erityislaista nro 269/1974. Perusteena työryhmä toteaa, ettei ole syytä ylläpitää järjestelmää, jossa julkisen sektorin palveluksessa olevien oikeudellinen asema on muita samanlaisen rikoksen kohteeksi joutuneita uhreja parempi. Työryhmä ehdottaakin, että julkisen sektorin palveluksessa olevien asema asianomistajina määräytyisi ROL 2 luvun yleisten säännösten mukaisesti.

SPJL suhtautuu erittäin kielteisesti työryhmän ehdotukseen poistaa erityislaista asianomistajan asemaa koskeva säännös. Mikäli 1 c § poistetaan erityislaista, tehdään tyhjäksi ne päämäärät, joita kyseessä olevalla lailla on haluttu saavuttaa ja turvata. Tältä osin tulee huomioida, että vaikka ROL 2 luvun mukaan oikeudenkäynti-avustaja määrätään asiallisesti samoin edellytyksin kuin erityislain 1 c §:ssä, ei kyseisten lakien soveltamisalaan kuuluvia tilanteita tule rinnastaa, koska näiden lakien tavoitteet perustuvat eri näkökohdille.

Vastoin työryhmän näkemystä erityislain tarkoituksena ei ole ollut asetta julkisyhteisön palveluksessa olevaa henkilöä yksityistä kansalaista parempaan asemaan. Kyse on sen yleisen näkökohdan hyväksymisestä, ettei työntekijälle saa aiheutua vahinkoa virka- tai työsuhteen johdosta ja siitä, että tietyissä tilanteissa on kohtuullista maksaa julkisista varoista oikeudenkäyntikulut sellaiselle henkilölle, joka on joutunut rikoksen kohteeksi ollessaan suorittamassa virka- tai muuta julkista palvelutehtävää. Lailla onkin nimenomaisesti haluttu turvata sellaisten julkisyhteisön palveluksessa olevien asema, jotka virka-/työtehtäviensä vuoksi joutuvat muita kansalaisia herkemmin ennalta arvaamattomiin riskinottoa vaativiin tilanteisiin ja siten asettavat tässä tehtävässään itsensä vaaralle alttiiksi. Valtion tulee työnantajana mahdollistaa tällaisen henkilön osallisuus oikeudenkäyntiin ilman, että siitä aiheutuu hänelle kustannuksia.

Edellä lausutun perusteella SPJL pitää erittäin tärkeänä, että voimassa oleva lainsäädäntö tältä osin säilytetään ennallaan; lainsäädännön tulee edelleen turvata julkisyhteisön palveluksessa olevan asema riippumatta siitä, onko hän syytetyn tai asianomistajan asemassa. Ei ole perusteltua, että julkisyhteisön palveluksessa olevalle korvattaisiin erityislailla hänen oikeudenkäyntikulunsa vain, kun hän on oikeudenkäynnissä syytetyn asemassa.

Lainsäädännön tulee edelleen turvata virka-/työtehtävänsä suorittaessaan väkivallan kohteeksi joutuneen julkisyhteisön palveluksessa olevan asema riippumatta siitä, käsitelläänkö korvausasia rikosasioiden vai riita-asioiden käsittelyjärjestyksessä.

Merkityksellistä ei ole riita-asiana ajettujen tapausten harvinaisuus, vaan nimenomaan mahdollisuus, että tietyissä tilanteissa vahingon kärsineen ainoa keino saada korvaus rikoksella aiheutetusta vahingosta on vaatia sitä riita-asioista säädettyssä järjestyksessä.

Mietinnön kohta 4/103: menettelysäännökset:

Oikeusapulainsäädännön uudistamisen yhteydessä vuonna 2002 erityislain 1 d §:ään otettiin viittaus menettelyn osalta oikeusapulakiin. Tämä on johtanut siihen, että oikeusapulain ja erityislain mukaisen etuuden suhde on käytännössä sekoittunut.

SPJL pitää tarpeellisenä työryhmän erityislakiin ehdottamaa selventävää säännöstä, jonka mukaan oikeudenkäyntiavustajasta, hänen määräämisestään sekä oikeudenkäyntiavustajalle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta olisi soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään. Tällöin erityislain mukaiset etuudet määräisi se tuomioistuin, jossa asia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille, kuten tilanne oli ennen oikeusapulainsäädännön uudistamista.

Tältä osin SPJL haluaa kuitenkin korostaa, että viittauksesta huolimatta kyseessä olevan erityislain mukaiset etuudet tulee määräytyä yksinomaan erityislain säännösten mukaan.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että lainsäädännön tarkistaminen erillisenä hankkeena on tarpeen.

Vakuutus-oikeus lausuu, että rikoksella aiheutettujen vahinkojen korvaamista valtion varoista sääntelee rikosvahinkolaki. Rikosvahinkolain mukaisista korvauksista päättää Valtiokonttori, jonka päätökseen voi hakea muutosta vakuutus-oikeudelta. Muutoksenhaussa vakuutus-oikeuteen valtion palveluksessa olevien oikeus oikeudenkäyntiavustajaan on vakuutus-oikeuden oikeuskäytännössä katsottu määräytyvän erityislain eli eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta annetun lain 1 c §:n perusteella.

Laki oikeudenkäynneistä rikosasioissa ei koske oikeudenkäyntiä vakuutus-oikeudessa. Työryhmän ehdotus eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta annetun lain 1 c ja 1 d §:n kumoamisesta ja oikeutta oikeudenkäyntiavustajaan koskevan sääntelyn siirtämisestä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin johtaisi siihen, ettei valtion palveluksessa oleva henkilö voisi enää saada oikeudenkäyntiavustajaa vakuutus-oikeuteen erityislain perusteella. Kun oikeus avustajaan määräytyisi vain oikeusapulain perusteella, heikentäisi ehdotus valtion palveluksessa olevien asemaa.

Rikosvahinkolain mukaisten korvausten saaminen ei edellytä, että rikoksen uhri olisi ennen korvausten hakemista Valtiokonttorilta saanut oikeutensa vahingonkorvaustuomiolla vahvistetuksi. Korvaus voidaan myöntää myös silloin kun rikoksen tekijä on jäänyt tuntemattomaksi. Korvausta myöntäessään Valtiokonttori ei ole myöskään korvauksen määrän osalta sidottu yleisen tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun.

Valtion palveluksessa olevien työtehtäviin saattaa esimerkiksi poliisien ja vankeinhoidon palveluksessa olevien kohdalla liittyä poikkeuksellista alttiutta joutua rikoksen kohteiksi. Käytännössä useissa vahingotapauksissa rikosperusteisten korvausten todellisenä maksajana toimii Valtiokonttori. Valtion palveluksessa olevien oikeus tulo- ja varallisuustasosta

riippumattomaan, valtion varoista kustannettavaan oikeudenkäyntiavustajaan myös rikosvahinkolain mukaisessa korvausprosessissa olisi edelleenkin turvattava.

Kemin oikeusaputoimisto lausuu, että julkissektorin palveluksessa olevien asianomistajien tai vastaajan asemaan virantoimittamisessa tai työtehtävien hoitamisessa joutuneiden henkilöiden oikeus oikeudenkäyntiavustajaan on aiheuttanut tulkintaongelmia. Julkissektorin palveluksessa olevia koskevat säännökset eli Laki eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista sekä Laki eräistä oikeudenkäynneistä kunnan ja kuntainliiton palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan tai kuntainliiton palveluksessa oleville on sijoitettukin työlainsäädännön yhteyteen. Selkeintä olisi, että kyseiset säännökset kaikilta osiltaan sisällytettäisiin ROL:iin asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaa koskevien säännösten lisäksi ja nämä erityislait kumottaisiin. Jouduttuaan syytetyn asemaan viran toimittamisessa tai työssä julkissektorin palveluksessa oleva olisi oikeutettu puolustajaan ja kuluvastuut määräytyisivät ROL:n 2 luvun mukaisesti.

3.6 Kieliasulliset muotoilut

Lausunnonantajien kannanotot

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että ehdotetun palkkioasetuksen 9 §:n mukainen asiakohtainen vähimmäispalkkio kattanee asetuksen sanamuodon (”palkkio avustamisesta”) ja perustelujen (kohta 45) mukaan palkkioasetuksen 3 §:n mukaiset palkkioon oikeuttavat toimenpiteet lukuun ottamatta palkkioasetuksen 9 §:n 4 momentin nimenomaisen säännöksen mukaan korvausta matka-ajasta. Käräjäoikeuden osalta tämä tarkoittanee sitä, että asiakohtainen vähimmäispalkkio kattaa asiaan valmistautumisen mukaan luettuna päämiehen tapaamisen vankilassa, asian käsittelyn esitutkintaviranomaisessa ja pääkäsittelyn käräjäoikeudessa. Vastaavasti hovioikeuden osalta asiakohtainen vähimmäispalkkio kattanee valituksen/vastauksen laatimisen, valmistautumisen mukaan luettuna päämiehen tapaamisen vankilassa ja pääkäsittelyn hovioikeudessa. Muunlaiselle tulkinnalle ei löytyne kestäviä perusteita. Kun säännöksen tulkinnasta on mahdollista esittää toisenkinlainen käsitys, *hovioikeus esittää, että perustelujen kohtaa 45 täydennettäisiin esimerkeillä siitä, mitä asiakohtainen vähimmäispalkkiona avustajalle suoritettavana kokonaispalkkiona.*

Turun hovioikeus toteaa, että ehdotetussa säädöstekstissä valtioneuvoston asetukseksi palkkioperusteiksi puhutaan 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa oikeusavusta annetusta laista. Oikea nimi on oikeusapulaki.

Iisalmen käräjäoikeus toteaa lausunnossaan, että asetusluonnoksen 10 § sellaisenaan, kuin se on mietinnön sivulla 58, on kielellisesti huonosti muotoiltu ja että asetuksen 12 § on kirjoitettu sellaiseen muotoon, ettei siitä käy lainkaan ilmi mitä sillä tarkoitetaan. Muotoilu on sellainen, ettei sen taakse kätkeytyvä ajatus aukea, vaan sisältöä tulee selkeyttää.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että eräiden lakiviittausten tarkistaminen on tarpeen.

Tuusulan käräjäoikeus esittää, että ehdotetut 4 §, 10 § ja 11 § kirjoitetaan selkeämmiksi ja erikseen harkitaan, onko syytä siirtää palkkion korottamis- ja alentamisperusteet lakiin.

Lisäksi käräjäoikeus toteaa, että oikeusapulaissa puhutaan hyvästä asianajotavasta ja esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton säännöissä hyvästä asianajajataavasta. Lainmuutoksen yhteydessä olisi syytä käsitellä ainakin hallituksen esityksen perusteluissa, missä määrin näillä käsitteillä tarkoitetaan samaa asiaa. Hyvä asianajotapa jää muutoin liian epämääräisesti määritellyksi käsitteeksi. Jos tuomioistuimelle on tarkoitus asettaa velvollisuuksia ja toisaalta antaa mahdollisuuksia arvioida avustajan työn laatua entistä enemmän, johtoa avustajan työn laadun arviointiin pitäisi saada enemmän. Toisaalta sitä olisi saatavissa nimenomaan asianajajia koskevista säännöksistä ja ratkaisuksista.

Ehdotuksessa käytetään käsitettä ”muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö”. Yliopistollisia tutkintorakenteita uudistettaessa myös oikeustieteellisen loppututkinnon nimike on muuttunut. Tuusulan käräjäoikeus esittää harkittavaksi, tulisiko ehdotukseen liittyviä säännöksiä kosketellulta osin tarkistaa.

Turun hallinto-oikeus lausuu, että säädösehdotusten kieli- ja tekstiasun osalta, että jatkovalmistelussa ja ehdotusta hallituksen esityksen muotoon kirjoitettaessa tullaan varmasti tarkistamaan tekstissä nyt olevat kirjoitus- ja kielivirheet sekä tekstinkäsittelyn epä johdonmukaisuudet, joihin tässä ei sen vuoksi puututa enempää. Esimerkkeinä vaikealukuisesta kielestä palkkioperusteasetuksen 10 §:n 3 -kohta ja virheestä 11 §:n 1. lause (”Avustajan palkkiota alennetaan normaalipalkkiota alhaisempana, jos:”). Tekstinkäsittelyn epäselvyys ilmenee muun muassa pykälien momenttijaotuksen hahmottamisvaikeutena.

Oikeushallinnon palvelukeskus lausuu, että valtioneuvoston asetukseen oikeusavun palkkioperusteista tulisi tehdä seuraavat muutokset:

14 §:n otsikko pitäisi olla Laskuyhteenvedo, koska avustaja ei tee laskuista yhdistelmää, vaan yhden laskun yhteenvedon. Kohdassa 6) tulee olla vaadittu arvonlisäveron euromäärä jne, ei suoritettavan. 8) kohdan osalta on epäselvyyttä siitä, mitä teksti todella tarkoittaa:...hyväksytyn avustajan laskun? Palvelukeskuksen näkemyksen mukaan seuraava lause kohdan 8 jälkeen lienee kohdassa laskuyhteenvedo tarpeeton, kun tarkoitus on, että avustaja antaa laskuyhteenvedon (=vaatimuksena) ja tuomioistuin tekee maksatuksen kannalta tarpeelliset merkinnät ym. maksatuspäätökseen. Palvelukeskus kiinnittää huomiota, että 14 §:n viimeisessä lauseessa mainitaan taas laskuyhdistelmä.

15 §:n osalta puhutaan vain alvista ja että palkkiota vahvistettaessa on eriteltävä alv. Mitä lause: Suoritettu ennakko on otettava vähennyksenä huomioon ?

3.7 Sähköinen asiointi

Lausunnonantajien kannanotot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu kannattavansa mietinnön jakson 2.5 ehdotuksia sähköisen asiointijärjestelmän kehittämiseksi. Toteutuessaan sen avulla lienee mahdollista saada aikaan työsäästöjä kaikissa oikeusapuhakemuksen käsittelyn vaiheissa, nopeuttaa asioiden käsittelyä ja tuottaa kattavampia tilastotietoja oikeusavusta.

Helsingin hovioikeus lausuu, että ehdotettu avustajan palkkioita koskeva sähköinen asiointijärjestelmä on erittäin tervetullut ja säästäisi paljon työtä niin käräjä- kuin hovioikeudessa. Jos järjestelmä on teknisesti toteutettavissa ja avustajat ovat valmiita siihen liittymään, hovioikeudella ei ole varauksia sen käyttöönottamiselle.

Mietinnössä lisäksi ehdotettu osapuolten mahdollisuus tutustua vastapuolen oikeudenkäyntikululaskuun jo istuntoa edeltävänä päivänä parantaisi oikeusturvaa nykyisestä järjestelmästä, jossa laskun määrään joudutaan ottaman kantaa istutuskäsittelyn lopuksi, ”taisteluväsymyksen” jo vaivatessa. Ehdotettua osalaskun ennakoon toimittamista vastapuolelle (ja tuomioistuimelle) olisi muussa yhteydessä syytä pohtia myös muiden kuin oikeusavun piiriin kuuluvien oikeudenkäyntikululaskujen osalta.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa sähköisen asioinnin kehittämistä työryhmän kaavailemalla tavalla.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa sitä, että oikeusavun hakemisessa sekä asian käsittelyssä ja laskutuksessa otetaan käyttöön sähköinen asiointi. Tämä tulee osaltaan nopeuttamaan laskun teknistä käsittelyä tuomioistuimen kansliassa ja oikeushallinnon palvelukeskuksessa. Järjestelmää kehitettäessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että asian tiedot siirtyvät lomakkeeseen ja päätökseen automaattisesti tai yksinkertaisesti poimimalla, jotta toimistohenkilökunta ei joutu käyttämään nykyistä enemmän aikaa lomakkeen täyttämiseen.

Hovioikeus pitää hyvänä työryhmän esitystä siitä, että avustaja toimittaa sähköisesti laskun istuntoa edeltävistä toimenpiteistä tuomioistuimelle ja vastapuolelle. Tältä osin ongelmallista on kuitenkin se, että useat oikeudenkäyntiä edeltävät valmistelutoimenpiteet tehdään yleensä juuri ennen istuntoa. Tällöin laskun toimittaminen todellisuudessa tulee tapahtumaan juuri käsittelyä edeltävänä päivänä. Tuomioistuimelle tämä on riittävä, mutta mikäli vastapuolella ei ole esimerkiksi omaa avustajaa, ei tälle ehditä toimittaa laskua tiedoksi etukäteen ennen istuntoa.

Turun hovioikeus kannattaa sähköisen asiointijärjestelmän luomista. Kokemuksen puuttuessa hovioikeudella ei ole mahdollisuuksia ottaa kantaa siihen, aikaansaako tällainen järjestelmä todellista työnsäästöä itse tuomitsemistoiminnassa. Epäselväksi varsinaisen tuomitsemisen kannalta jää se, miksi esitetty erillinen palkkiopäätös säästäisi tuomarin aikaa ja vaivaa. Palkkiosta voitaisiin hovioikeuden mielestä edelleenkin päättää tuomiolauselmassa. Toimistohenkilökunta voisi siirtää palkkion maksamista varten tarpeelliset tiedot uuteen sähköiseen järjestelmään. Hovioikeus ei myöskään pidä tarpeellisena, että istunnon puheenjohtaja tarkastaisi hänelle sähköisesti lähetetyt maksatustiedot. Ainakaan Turun hovioikeudessa ei lainkäyttöhenkilöstö tarkasta maksuun toimitettavia tietoja. Tämä järjestelmä on hovioikeudessa toiminut hyvin, virheitä ei tiedoissa ole ollut.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että työryhmä näkee keskeisimpänä ratkaisuna ongelmiin sen, että oikeusavun hakemiseen, päätöksentekoon ja palkkion maksatukseen saataisiin yhtenäinen sähköinen käsittelypohja. Ehdotuksen johdosta käräjäoikeus toteaa, että rikostuomion laatimisessa joudutaan jo nyt käyttämään kömpelöön SAKARI -järjestelmään linkitettyjä käyttöominaisuuksiltaan heikkoja Lotus-tekstinkäsittelyohjelman asiakirjapohjia sekä näiden lisäksi tekstinkäsittelyominaisuuksia vailla olevaa 1980-luvulta peräisin olevaa TLP -järjestelmää. Valitusosoitus joudutaan liittämään tuomioon vielä erikseen näiden

järjestelmien ulkopuolelta. Mikäli näiden lisäksi avustajan palkkiota koskeva osa rikosasian ratkaisua jouduttaisiin työryhmän esittämällä tavalla laatimaan näistä erillisessä sähköisessä järjestelmässä, ei tätä "palapeliä" käräjäoikeuden kannalta voida pitää työn helpottamisena vaan lisätyön aiheuttamisena.

Käräjäoikeuden käytössä oleviin sähköisiin järjestelmiin ei tulisi lisätä enää yhtään erillistä uutta osaa. Oikeusministeriön tulisi sen sijaan toteuttaa kokonaisvaltainen asianhallintajärjestelmien keskittäminen. SAKARI -toiminnot, TLP -järjestelmä ja nyt ehdotettu uusi sähköinen laskun käsittelyjärjestelmä tulisi keskittää yhteen helppokäyttöiseen järjestelmään. Vasta yhden keskitetyn ja ajanmukaisen asianhallintajärjestelmän käyttöönottoaminen keventäisi menettelyitä sekä tehostaisi ajankäyttöä.

Käräjäoikeuden kannalta laskujen käsittelyyn ehdotettu erillinen sähköinen järjestelmä ei ole hyvä ratkaisu. Paperiversioina annettujen laskujen käsittely ei ole vaikeaa eikä se vaadi käräjäoikeudelta merkittävää työpanosta. Olenneisempi kysymys käräjäoikeuden resurssien kannalta on laskujen arviointiin ja palkkion määrittämiseen liittyvä hallinnollinen työpanos, jonka tuomari voisi käyttää lainkäyttötoimintaan.

Oulun käräjäoikeus lausuu kannattavansa sähköisen asiointijärjestelmän kehittämistä. Järjestelmän avulla on mahdollisuus muun muassa säästää aikaa ja lisätä tehokkuutta. Näihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että järjestelmä toimii hyvin ja sitä osataan käyttää. Käräjäoikeus pitää hyvänä uudistuksena sitä, että avustajan on esitettävä tuomioistuimelle ja vastapuolelle selvitys siihenastisista toimenpiteistä ja kuluista hyvissä ajoin ja viimeistään istuntopäivää edeltävänä arkipäivänä. Tämä antaa sekä osapuolille että tuomioistuimelle riittävästi aikaa perehtyä selvitykseen. Edelleen omavastuuosuuden määrittämiseen lisätty maininta laskun hyväksymisestä on hyvä lisäys ja helpottaa tuomioistuimen työtä, jos avustajan päämies ei ole paikalla istunnossa.

Tuusulan käräjäoikeus kannattaa sähköisen asiointijärjestelmän kehittämistä. Käytännön etuna sähköisen asioinnin osalta tulevaisuudessa näyttäisi olevan se, että lainkäyttöratkaisuna arvioidaan valmistelun tarpeellisten tuntien ja istuntotuntien määrä järjestelmän toivon mukaan huolehtiessa laskutoimituksista. Kuitenkaan lainkäyttötyön kannalta etuja ei oikeastaan saada. Paperilla olevan laskun käsitteleminen on ollut helppoa ja vaivatonta tähän saakka. Hankaluudet ovat olleet laskujen sisällössä. Myös hahmotelma (mietinnön sivu 22), jonka mukaan sekä käräjäsihteerin että oikeuden puheenjohtajan tulisi käsitellä ja hyväksyä lasku sähköisesti omilla tunnuksillaan eri päätteiltä tai ainakin atk-kielellä sanotusti eri istunnoissa kaikenlaisine järjestelmiin kirjautumisineen vaikuttaa olevan ristiriidassa työn helpottamistavoitteiden kanssa.

Puheenjohtajan tekemä laskun sähköinen hyväksyntä tuntuu tarpeettomalta. Jos tätä edellytettäisiin, tulisi istuntosaleihin asentaa puheenjohtajille omat päätteet, joita käyttäen hyväksymistoimet voitaisiin tehdä. Istuntoaikaa kuluisi näissä kohdissa hukkaan. Pitäisi olla tulevaisuudessakin riittävää, kun puheenjohtaja allekirjoittaa lainkäyttöratkaisun tai on vastuussa käräjäsihteerin allekirjoittamasta pöytäkirjasta, johon palkkio- tai todistajanpalkkioratkaisu sisältyy.

Käräjäoikeuden mielestä on tärkeää velvoittaa työryhmän esittämällä tavalla avustaja toimittamaan laskunsa tuomioistuimelle ja vastapuolelle hyvissä ajoin ennen suullista käsittelyä. Säädöstasolla oikeusapulain 3 luvun 17 §:n vastaiselle menettelylle ei kuitenkaan

määrätä minkäänlaisia seuraamuksia. Voidaan kysyä, riittääkö ehdotuksen perusteluissa mainittu mahdollisuus ottaa laiminlyönti huomioon yhtenä avustajan palkkiota alentavana tekijänä sille, että tuomioistuimet ryhtyvät palkkiopäätöksissään puuttumaan laskuihin ajatellulla tavalla.

Korkein hallinto-oikeus lausuu, että sähköiseen asiointijärjestelmään siirtyminen on erittäin kannatettavaa, vaikka järjestelmän rakentaminen tuottaisikin ensi vaiheessa kustannuksia ja työtä. Se tulisi vähentämään tuomioistuinten työtä helpottaen palkkion määrittämiseen, omavastuuseen ja arvonalisäveron laskemiseen liittyvää työtä. Järjestelmä estäisi myös päällekkäisten oikeusapupäätösten tekemisen. Eri oikeusaputoimistojen päällekkäisiä oikeusapupäätöksiä on korkeimmassa hallinto-oikeudessa ilmennyt eräissä ulkomaalaisasioissa.

Kuopion hallinto-oikeus lausuu, että alatyöryhmä on selvittänyt raportissaan yksityisten oikeudenkäyntiavustajien laskujen sähköistä käsittelyä. Työryhmä on pohtinut myös todistelukustannusten maksatusta. Tältä osin hallinto-oikeus toteaa, että eräin osin korvaus on vahvistettu vielä markkoina. Sinänsä alatyöryhmän esittämiin seikkoihin ei ole lisättävää.

Rovaniemen hallinto-oikeus toteaa, että sähköinen asiointi mahdollistaisi nykyistä tarkoituksenmukaisemman ja laajemman tilastotietojen keruun. Tältä osin hallinto-oikeus toteaa, että tilastotietoja koskevaa lomaketta tulisi muuttaa niin, että se soveltuisi paremmin myös hallinto-oikeudessa käsiteltäviin asioihin.

Turun hallinto-oikeus toteaa, että tietotekniikan ja sähköisen järjestelmän hyväksikäyttö on kannatettavaa edellyttäen, että järjestelmät ovat ehdottoman helppokäyttöisiä, toimivia ja yhteensopivia. Tässä suhteessa ehdotusten toteuttamiskelpoisuus herättääkin vielä jossain määrin arveluja.

Valtakunnansyyttäjänvirasto lausuu, että sähköisen asiointijärjestelmän kehittämisen voidaan toteutuessaan olettaa nopeuttavan oikeusapupäätösten käsittelyä jatkossa, jos valtakunnallisen hakemusjärjestelmän luominen helpottaa oikeusapupäätösten keskittämistä vähemmän ruuhkasiini toimistoihin, kuten esityksessä s. 21 on todettu. Käsittelyajat ovat olleet tähänkin asti valtakunnallisesti tarkastellen kohtuulliset, mutta alueellisia vaihteluja esiintyy jonkin verran. Oikeusapua hakevien henkilöiden yhdenvertaisen kohtelua sähköinen asiointijärjestelmä edistäisi.

Turun hallinto-oikeus toteaa, että tietotekniikan ja sähköisen järjestelmän hyväksikäyttö ovat lähtökohtaisesti kannatettavia ehdotuksia. Välttämätön edellytys tällaisen järjestelmän käyttöön otolle on kuitenkin, että tekniset edellytykset ovat ehdottoman toimivia, helppokäyttöisiä ja yhteensopivia. Kokemukset, joita tähän mennessä on muun muassa Rondo- ja Travel -järjestelmistä saatu, eivät ole kaikilta osin välttämättä rohkaisevia.

Palkkion vahvistaminen on osa tuomioistuimen päätöstä. Hallinto-oikeudessa päätöksiä tehdään pääosin kolmen jäsenen kollegiossa, mutta nykyään myös paljon kahden tai vain yhden jäsenen kokoonpanossa. Mietinnössä työryhmän alatyöryhmän esittämä maksatuspäätöksen tekemismalli ei tunnu luonteelta hallinto-oikeuden päätöksentekojärjestelmässä. Sen mukaan jokaisella tuomarilla tulisi olla valmiudet laskujen sähköiseen hyväksymiseen. Satunnaisesti harvakseltaan tapahtuvana se tulisi olemaan hankalaa ja vaatisi aina järjestelmän käytön uudelleen opettelun. Menettely, jossa kollegion tai tuomarin hyväksyntä ilmenee varsinaisesta päätöksestä, joko mietinnön

ehdottamalla tavalla erilliselle lomakkeelle tehdystä tai pääasian yhteyteen kirjoitetusta, ja kansliahenkilöstö hoitaa laskun sähköisen käsittelyn kokonaisuudessaan niin kuin tällä hetkellä on laita paperilaskujen käsittelyssä, olisi ehdotettua toimivampi.

Vaasan hallinto-oikeus lausuu, että yhtenäisen sähköisen käsittelypohjan luomisella voidaan saavuttaa ajankäytössä säästöä, mikäli oikeusapua saavien asioita on paljon. Hallinto-oikeudessa näitä asioita on vähän, joten sähköisellä käsittelypohjalla ei ole niin suurta merkitystä. Hallinto-oikeus pitää hyvänä sitä, että avustaja velvoitetaan toimittamaan hyvissä ajoin ja viimeistään istuntopäivää edeltävänä arkipäivänä selvitys siihenastisista toimenpiteistä tuomioistuimelle ja vastapuolelle. Kirjallisessa menettelyssä avustajan tulisi toimittaa selvitys toimenpiteistään viimeisimmän vastinekirjelmän liitteenä.

Vakuutus-oikeus toteaa, että sähköisen asiointijärjestelmän kehittämisen osalta vakuutus-oikeus pitää työryhmän esitystä perusteltuna. Toivottavaa olisi, että myös valtion varoista maksettaviksi määräytyistä todistelukustannuksista ja vastapuolen korvausvelvollisuudesta ilmoittaminen voisi jatkossa tapahtua sähköisesti. Vakuutus-oikeuden osalta ei nykyään kerätä maksatuksen yhteydessä tilastotietoja. Sähköiseen asiointijärjestelmään siirtymisen ei nykyisillä juttumäärillä (150-200 vuodessa) ole arvioitava johtavan merkityksellisiin kustannussäästöihin vakuutus-oikeudessa.

Joensuun oikeusaputoimisto lausuu, että mikäli oikeusapuhakemukset keskitetään esimerkiksi kymmeneen oikeusaputoimistoon, joissa sähköisesti käsitellään oikeusapuhakemuksia, niin siinä tapauksessa katoaa paikallisten asiamiesten tuntemus. Tästä voi olla joitakin haittoja esim. esiintymiskiellot ja muu paikallinen tietämys asiamiehistä katoaa. Keskitetty sähköinen oikeusapuhakemusten käsittely tuo kuitenkin monia etuja. Esimerkiksi päällekkäinen työ vähenee ja asiantuntemus lisääntyy oikeusapupäätöksiä tekemisessä. Joensuun oikeustoimisto on valmis yhtenä toimistona tekemään oikeusapupäätöksiä.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry vaatii, että perinteisin viestintämenetelmin tapahtuva asiointimahdollisuus pysytetään rinnakkaisena ja samanarvoisena sähköisen asioinnin kanssa kaikissa oikeusavun tilanteissa. Yhdistys toteaa, että Suomessa on edelleenkin paljon lakiasiaintoimistoja, joissa ei ole tietokone- ja sähköisen asioinnin laitteita ja näissä toimistoissa ei ole myöskään lakimiehillä tai muulla henkilökunnalla näiden laitteiden käyttötaitoa.

3.8 Muita lausunnonantajien esittämiä huomioita

Lausunnonantajien kannanotot

Rovaniemen hovioikeus toteaa laununnossaan, että omavastuuosuuden laskeminen on erityisen työllistävää silloin, kun samalla henkilöllä on useita eri suuruisia omavastuuosuusprosentteja eri ajanjaksoilla hänen muuttuneiden tulojensa johdosta. Tällöin avustajan tehtävät joudutaan jakamaan ajanjaksoittain ja laskemaan kullekin osalle oma omavastuuosuus. Tämä on usein vaikeaa, kun avustajan laskut ovat puutteellisia eikä niissä ole yksilöity päiväkohtaisia toimenpiteitä. Lisäksi päämiehen kannalta tilanne ei johda oikeudenmukaiseen lopputulokseen silloin, kun asian toimenpiteet sattuvat kohdistumaan ajankohtaan, jolloin hänellä on suurempi omavastuuosuus, vaikka tuo aika olisikin ajallisesti

lyhyt. Tältä osin menettelyn keventämistä voisi harkita esimerkiksi siten, että henkilölle määrätään yksi omavastuuosuusprosentti koko tuomioistuinkäsittelyn ajalta ja tämän prosenttimäärän määräämisessä otettaisiin huomioon henkilön tulojen perusteella määrättävät erisuuruiset omavastuuosuusprosentit.

Helsingin hallinto-oikeus lausuu, että hallinto-oikeudessa on melko usein oltu ulkomaalaisasioissa tilanteessa, jossa sama asiakas on saanut kaksi eri oikeusapupäätöstä ja eri avustajat siten, että avustajat eivät ole tästä tietoisia. Tällöin heiltä on tullut kaksi eri valitusta ja vastaavasti kaksi palkkiolaskua. Tähän ongelmaan ei ehkä kuitenkaan voida vaikuttaa lainmuutoksella, vaan oikeusaputoimistojen yhteisellä asiakasrekisterillä.

Hallinto-oikeus toteaa myös, että avustajan vaihtamista koskeva lain 9 § on ehkä turhan hankala tilanteessa jossa molemmat avustajat toimivat samassa toimistossa. Saattaisi olla aiheellista selvittää, olisiko mahdollista määrätä oikeusavun avustajaksi toimisto. Tällöin laskuttajakin olisi toimisto, eikä palkkiota tarvitsisi jakaa eri avustajille.

Turun hallinto-oikeus toteaa oikeusavun sisällön osalta täydennyksenä mietinnön oikeusavun nykyistä sisältöä koskevaan kohtaan 1.1.6. , että myös mielenterveyslaki ja vuoden 2008 alusta voimaan tuleva uusi lastensuojelulaki sisältävät yhteiskunnan tukemaa oikeusapua koskevia säännöksiä (viran puolesta määrättävät avustajat).

Vakuutus-oikeus lausuu, että Vakuutus-oikeuden alaisissa muutoksenhakulautakunnissa ei voimassa olevan oikeusapulain mukaan oikeusavun saajalle voida pääsääntöisesti määrätä yksityistä avustajaa. Hallintolainkäyttölain 38 §:ssä säädetty velvollisuus suullisen käsittelyn toimittamiseen yksityisen asianosaisen pyynnöstä on ulotettu koskemaan tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaa lukuun ottamatta kaikkia vakuutus-oikeuden alaisia muutoksenhakulautakuntia. Sanottu uudistus on toteutettu 1.1.2007 voimaan tulleilla lainmuutoksilla (1080/06, 1089/06, 1298/06 ja 1299/06). Oikeusturvanäkökohdat ja prosessiekonomiset syyt puoltaisivat oikeusavun laajentamista siten, että oikeusavun saajalla olisi oikeus valtion varoista kustannettavaan yksityiseen avustajaan myös vakuutus-oikeuden alaisissa muutoksenhakulautakunnissa. Vaikka oikeusavun laajentaminen ns. ulkoprosessuaalisiin asioihin ei ole kuulunut työryhmän toimeksiantoon, vakuutus-oikeus esittää tässä yhteydessä, että oikeusministeriö ottaisi oikeusavun laajentamista muutoksenhakulautakunnissa koskevan asian erikseen selvitettäväkseen.

Helsingin oikeusaputoimisto lausuu, että työryhmä on ehdottanut oikeusapulakiin otettavaksi säännöstä siitä, että suullista käsittelyä ennen olisi lasku hyvissä ajoin toimitettava siihenastisista toimenpiteistä niin tuomioistuimelle kuin vastapuolellekin. Ehdotus on onnistunut. Kuitenkin Seinäjoen oikeusaputoimiston tavoin Helsingin oikeusaputoimistokin ehdottaa, että kyseinen uudistus ulotettaisiin kaikkeen tuomioistuimessa esitettävään laskutukseen, jolloin kyseisen säännöksen oikea paikka olisi oikeudenkäymiskaassa.

Kemin oikeusaputoimisto esittää, että OAL: n 22 §:ään palautetaan oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamissäännös. OK 21:8 b:n nojalla oikeudenkäyntikulujen kohtuullistaminen on osoittautunut ongelmalliseksi. Valtiolle maksettavia todistelukustannuksiaakin voidaan kohtuullistaa. Valtiolle määrätty oikeudenkäyntikulut jäävät suurimmaksi osaksi perimättä aiheuttaen turhaa työtä useassa viranomaisessa.

Lahden oikeusaputoimisto toteaa, että Oikeusapulain 12 pykälän 2 momentin ensimmäisen lauseen mukaan oikeusapumaksua ei peritä, kun oikeusapu myönnetään vähäisen neuvon antamiseksi ja ehdottaa, että lause poistetaan laista. Perusteluinaan Lahden oikeusaputoimisto toteaa seuraavaa: Oikeusapuhjaus ja puhelimitse ja muilla etäviestimillä annettu oikeudellinen neuvonta on vakinaistettu. Tämän järjestelmän avulla kaikilla oikeusavun tarvitsijoilla on mahdollisuus saada maksutta neuvontaa tuloistaan riippumatta vähäisessä asiassa. Jos oikeusapuasiakkaaksi pyrkivä, ammattitaitoisen ajanvarauksessa työskentelevän toimistohenkilöstön kanssa keskusteltuaan ja mahdollisesta oikeusapumaksusta tiedon saatuaan on sitä mieltä, että hän tarvitsee lakimiehen apua asiassaan, ei asia voi olla enempää hänen kannaltaan subjektiivisesti kuin koko järjestelmän kannalta objektiivisestikaan ottaen vähäinen. Laissa tulisi olla mahdollisimman vähän tulkinnanvaraisia kohtia, joissa yksittäinen virkamies voi omalla harkinnallaan jättää valtiolle tulevia kiinteitä maksuja perimättä muilla kuin laissa tarkoin määritellyillä perusteilla. Entistä suuremman merkityksen asia saa, mikäli oikeusapumaksua nostetaan nykyisestään. Harkintaa jutun laadun perusteella ei tulisi voida käyttää asiakkaiden tasa-arvoisen kohtelun vuoksi.

Lisäksi oikeusaputoimisto esittää harkittavaksi oikeusapulain 3 pykälän 2 momentin viimeisen lauseen poistamista, jossa todetaan, että palkkio voidaan jättää määräämättä vähäisestä oikeudellisesta neuvosta. Perusteluina esitän samat seikat kuin oikeusapumaksun kohdalla.

Lisäksi oikeusaputoimisto lausuu, että valtioneuvoston asetuksessa oikeusavusta, sen 18 pykälässä määrätään, että hakijan saama perintö, tasinko tai muu hyöty otetaan lisäomavastuuta laskettaessa huomioon vain sikäli kuin se on ns. likvidiä varallisuutta. Tämä omaisuuden laadun perusteella tapahtuva erottelu johtaa asiakkaiden eriarvoiseen kohteluun, pelkkä sattuma tai jopa tietoisesti tehty ratkaisu omaisuuden jakotilanteesta määrää sen, maksaako asiakas lisäomavastuun mukaisen palkkion saamastaan avusta vai ei. Erityisesti, mikäli muu kuin likvidi varallisuus jätetään huomioonottamatta palkkiota määrättäessä, kuten mietinnössä esitetään, huomattavatkin omaisuusmassat saattavat siirtyä omistajalta toiselle ilman, että tehdystä, yleensä varsin suuresta työmäärästä, voitaisiin palkkiota valtiolle periä. Kun huomioidaan lisäksi se, että toimistoverkon kehittämisen myötä yhä useammin tulee vastaan tilanne, että myös ulkoprosessuaalisissa asioissa joudutaan antamaan oikeusapupäätöksiä yksityisille asiamiehille, tulee tapauksia, jossa valtio maksaa yksityisille avustajille esim. ositus- ja perinnönjakojutuissa suuriakin palkkioita ilman, että oikeusavun saajan korvausvelvollisuutta määriteltäessä voitaisiin hänen saamaansa omaisuutta käyttää palkkion määräämisen perusteena. Kun huomioidaan vielä sekin, että perunkirjoituksissa kaikki vainajan varat otetaan huomioon oikeusavun hakijan omavastuutta määrättäessä (asetuksen 17 pykälä) pieni muutos 18 pykälässä toisi tuloja valtiolle ilman, että hakija joutuisi ahdinkoon ja toisaalta eri omaisuuslajien mukaisesti määräytyvä palkkioperuste poistuisi.

Seinäjoen oikeusaputoimisto esittää harkittavaksi laskujen etukäteen lähettämistä koskevan säännöksen saamista oikeudenkäymiskaareen, jolloin se koskisi myös muita kuin oikeusapuasioita. Tämä edesauttaisi prosessia muidenkin kuin oikeusapuasioden osalta, vaikkei silloin olisikaan kyse valtion varoista maksettavista palkkioista ja korvauksista.

Oikeusaputoimisto lausuu, että OAL 18 § ja ROL 2 luku 10 § osalta, että tuomioistuimissa ja oikeusaputoimistoissa on ilmennyt vaihtelevaa käytäntöä siinä, kumpi määrää yksityiselle

avustajalle maksettavan palkkion silloin, kun tuomioistuin on määrännyt puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön eikä juttu etene tuomioistuimeen saakka. ROL:ssa on viittaus oikeusapulakiin, mutta tältä osin olisi selvennys tarpeen.

Suomen Asianajajaliitto esittää, että lakiin (4 § 2 mom.) tulisi ottaa säännös todistajanpalkkiosta kun asianosainen, jolla on sekä oikeusturvavakuutusetu, että sen omavastuun osalta myönnetty oikeusapu, nimeää todistajan. Käytännössä palkkio on maksettu todistajan pyynnön mukaan avustajan toimesta, eli sen kattaa vakuutus ja vain omavastuun osalta valtio osallistuu kustannukseen. Näin voidaan jatkaa, mutta asiasta tulisi olla selventävä säännös.

Liitto toteaa, että työryhmän ehdotukseen ei sisälly määräyksiä kahdesta avustajasta yhdessä jutussa. Aiemmin maksutonta oikeudenkäyntiä koskevassa laissa oli asiasta säännös. Pääkäsittelyjärjestelmä on hyvin vaativa avustajan ajankäytön suhteen. Kuitenkaan oikeusapupalkkiot eivät mahdollista toimiston ylläpitoa vain yhdellä vireillä olevalla toimeksiannolla, vaikka se kestäisi kuukausia ja pääkäsittely veisi kolme päivää viikosta. Eli määrätty avustaja joutuu muiden toimeksiantojensa vuoksi olemaan ajoittain pois pääkäsittelystä. Olisi ehkä syytä säätää siitä, milloin asianosaiselle voitaisiin poikkeuksellisen laajoissa jutuissa määrätä kaksi avustajaa. Tämä olisi asianosaisen kannalta parempi menettely kuin määrätyn avustajan sijaisen käyttö. Sijainenhan ei käytännössä saa palkkiota kuin istunnossa viettämästään ajasta, eikä määrätylle avustajalle makseta sijaisensa perehdyttämisestä.

Lisäksi liitto toteaa, että Ulkomaalaislain mukaisista säilöönottoasioista tulisi olla erillinen säännös (julkisen puolustajan kaltainen, jossa tuomioistuin voi selvässä tapauksessa myöntää oikeusavun säilöönnotetun avustamisesta), koska vasta maahan pyrkivä ulkomaalainen ei pysty esittämään minkäänlaista selvitystä tuloistaan eikä yhteydenpito edustustoon ole mielekäästä jutussa, jossa palkkio jää usein pariin sataan euroon eli oikeusavun hakeminen olisi isompi toimenpide kuin sen antaminen. Sen osalta voisi myös olla erillinen minimipalkkiosääntö, koska näissä asioissa ei koskaan tule mitään pääkäsittelyä, vaan palkkio maksetaan kustakin lyhyestä istunnosta ja siihen liittyvästä neuvottelusta. Eli esitetyn palkkioasetuksen 9 § johtaisi ehkä liian suureen palkkioon, jos sitä on tarkoitettu näissäkin tapauksissa sovellettavan.

Julkiset Oikeusavustajat ry toteaa, että mietinnössä ei puututa väärrien tietojen tai vääristelyjen/ mittatilaustyönä hankittujen tulo- ja muiden tositteiden ongelmaan. Koska oikeusavussa kyseessä on jopa merkittävästä valtion varojen jakamisesta yksittäistapauksessa, tulisi lakiin saada selkeä kirjaus väärrien tietojen ilmoittamisen rangaistavuudesta. Tällä hetkellä kyseisen ongelman ratkaisu on täysin auki. Kenellä on oikeus tehdä rikosilmoitus, kuka ajaa valtion puolesta korvausvaatimuksia ym.? Selvätkin rikkeet jäävät rankaisematta. Selkeällä lainsäädännöksellä olisi ennaltaehkäisevä vaikutus.

Järjestö lausuu lisäksi, että eräissä tapauksissa olisi tarpeen oikeuskäytännön yhtenäistämiseksi tai selvien virheiden korjaamiseksi valtion viranomaiselle annettu mahdollisuus valittaa tuomioistuimen ratkaisusta oikeusapupäätöksen osalta. Nyt tällainen mahdollisuus puuttuu, eikä valituksen tekemiseen kompetenttia viranomaista valtion puolesta ole. Olisikin syytä pohtia, tulisiko tällainen oikeus perustaa joko oikeusaputoimistolle, sen johtajalle, oikeusaputoimenjohtajalle tai jollekin muulle viranomaiselle.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry lausuu, että muutostarpeissa on huomioitu pääkaupunkiseudun asiakasmäärien ruuhkaisuus ja ajateltu esim. oikeusapupäätösten keskittämistä ruuhkaisesta Etelä-Suomesta pienemmille paikkakunnille etenkin Pohjois-Suomeen. On muistettava, että ruuhkaa eivät aiheuta oikeusapupäätösten laatiminen yksityisille avustajille vaan asiakasmäärät julkisille oikeusavustajille. Oikeusapupäätökset on kyetty tekemään viivytyksittä myös Etelä-Suomen oikeusaputoimistoissa.

Oikeusapupäätökset eivät saisi olla muutaman toimiston toimistohenkilökunnan päätyönä. Huomioitavaa on se, että vähimmillään oikeusapupäätöksiä on tehty pienimmissä toimistoissa alle 50 kpl vuodessa ja näissä toimistoissa ei voi olla niin laajaa kokemukseen perustuvaa tietoutta, asiakkaan paikallistuntemusta eikä voimavaroja päätösten tekemiseen kuin suurimmissa toimistoissa, joissa päätöksiä on tehty huomattavasti enemmän.

Kielteisten oikeusapupäätösten laatiminen oikeusapusihterin vastuulla on hyvä muutosehdotus, koska oikeusapusihterien tieto/taito on riittävä myös kielteisten oikeusapupäätösten tekemiseen.

Oikeusaputoimistoja ollaan yhdistämässä hallinnollisesti, sivutoimistoja yhdistetään päätoimistoihin ja sivuvastaanottoja lakkautetaan. Mietinnössä ehdotetut muutokset ovat tarpeellisia ja asianmukaisia. Ne tulevat helpottamaan työtä oikeusaputoimistoissa, tuomioistuimissa ja palvelukeskuksissa. Vaikutukset oikeusaputoimistojen sihtereiden työhön ja lukumäärään jäävät nähtäväksi, mikäli kaikki muutosehdotukset tulevat toteutumaan.

Suomen Oikeusapulakimiehet ry esittää, että oikeusapuvarojen säästämiseksi olisi ulkomaalaislain mukaisten asioiden osalta oikeusapumahdollisuus poistettava tai rajattava vain oikeudelliseen neuvontaa.

Yhdistys esittää, että oikeusapu pitäisi tehdä mahdolliseksi myös lastensuojelulain mukaisissa asioissa sosiaaliviranomaisen luona tapahtuvaan menettelyyn, maanmittaustoimituksissa tapahtuvaan menettelyyn sekä evankelis-luterilaisen kirkon kurinpitomenettelyyn. Yhdistys esittää myös, että valtakirjan esittämisvelvollisuus pitäisi poistaa sellaisissa tapauksissa, joissa lakimies on määrätty avustajaksi oikeusapupäätöksessä tai joissa lakimies on määrätty rikosoikeudenkäyntilain mukaiseksi puolustajaksi tai avustajaksi. Valtakirjan esittämisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat menettäneet merkityksensä sen jälkeen kun sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 §:n 2 momentissa säädetään kaikkien asiamiesten kohdalla, että asiamiehen ei tarvitse toimittaa valtakirjaa. Ei ole mitään todellista syytä, minkä vuoksi valtakirja olisi tuomioistuimessa esitettävä, kun sähköisessä asioinnissa kenenkään ei tarvitse esittää valtakirjaa. Lisäksi yhdistys esittää, että valtion varoista rikosasioissa korvattavat oikeudenkäyntikulut määrättäisiin palkkioasetuksen mukaisin perustein.

3.9 Säästövaikutukset

Lausunnonantajien kannanotot

Valtiovarainministeriö lausuu, että työryhmän ehdotuksilla voidaan arvioida olevan tuottavuutta ja hallinnon toiminnan taloudellisuutta lisääviä vaikutuksia. Samaten

työryhmän esityksillä, jotka selkeyttävät oikeusavun hakemista ja myöntämistä sekä palkkioperusteita, voidaan arvioida olevan oikeusturvan saatavuuden kannalta myönteisiä vaikutuksia.

Valtiovarainministeriö toteaa, että palkkioiden määräytymisperusteet ehdotetaan muutettaviksi nykytilaan nähden täysin, minkä vuoksi ehdotuksen aiheuttamien taloudellisten vaikutusten arvioiminen on hankalaa. Oikeusministeriön on tarpeen seurata tarkoin uudistuksen vaikutuksia. On välttämätöntä, että palkkioperusteiden uudistus kyetään joka tapauksessa toteuttamaan 25.5.2007 päätettyjen valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden puitteissa. Uudistuksen jatkovalmistelussa tai toimeenpanossa on välttämätöntä tarvittaessa toteuttaa tarvittavat lain muutokset, joilla varmistetaan järjestelmän toiminta em. kehyspäättöksen mukaisesti. Tällaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi oikeusavun ehtojen täsmentäminen siten, että oikeusapu kohdentuu vielä nykyistä paremmin todellista oikeusavun tarvetta vastaavasti. Mahdollista on myös pienentää esimerkiksi avustajan matka-ajalta maksettavaa palkkiota, joka ehdotuksen mukaan on saman suuruinen kuin oikeudessa esiintymiseen tai valmistautumiseen käytetystä ajasta maksettava palkkio. Niin ikään mahdolliset tietojärjestelmien ja menettelyiden uudistukset on toteutettava em. valtiontalouden kehysten ja talousarvion puitteissa, mukaan lukien näissä päätetyt tuottavuuden lisäämistavoitteet.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies lausuu yleisenä huomiona, että työryhmän toimeksiantona on myös ollut esittää keinoja, joilla saataisiin aikaan kahden miljoonan euron säästö oikeusapukustannuksiin. Tämä tavoite ei Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mielestä tule liiallisesti esiin mietinnössä, mitä hän pitää hyvänä. Lisäksi Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että siirtymistä tuntipalkkioperusteiseen avustajan palkkion määrittämiseen on perusteltu sekä säästötavoitteilla että tavoitteella kannustaa tehokkaaseen ja laadukkaaseen prosessaamiseen. Erityisesti ehdotuksella alentaa oikeusavun enimmäistuntimäärä nykyisestä 100 tunnista 80 tuntiin on mainittu tehostamistavoite. Säästötavoitteiden kannalta toiseen suuntaan vaikuttaisi tuntipalkkion korottaminen nykyisestä 91 eurosta 100. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että hänellä ei ole puhutuilta osin eikä palkkion korottamis- ja alentamisperusteista esitetyn suhteen periaatteellista huomauttamista.

Helsingin hovioikeus yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että avustajan palkkioita koskevan sähköisen asiointijärjestelmän käyttöönotto säästäisi henkilötyövuosia myös hovioikeudessa. Hovioikeus ei kuitenkaan ole vakuuttunut siitä, että ehdotetut palkkiojärjestelmään tehtävät muutokset kokonaisuudessaan yksinkertaistaisivat palkkioiden määrittämismenettelyä tai vähentäisivät tuomareilta korvausten määrittämiseen kuluvaa aikaa, pikemminkin päinvastoin. Uudistuksella saavutettava mahdollinen kustannussäästö saattaisi siten jäädä näennäiseksi.

Rovaniemen hovioikeus lausuu, että arvioitaessa kokonaisuudessaan työryhmän esitystä, sillä kyetään jonkin verran helpottamaan avustajan palkkion määrittämiseen liittyviä ongelmia ja keventämään tuomioistuimen työtä etenkin käräjäoikeuksissa. Sen sijaan hovioikeuden osalta esitetyt muutokset eivät juurikaan kevennä itse menettelyä lukuunottamatta mahdollisen sähköisen käsittelyjärjestelmän tuomia etuja. Esityksen taloudelliset vaikutukset henkilötyövuosien säästön osalta kohdistuvat lähinnä maksatuksen hoitamiseen. Tuomioistuimissa ei vastaavia säästöjä ole saavutettavissa. Avustajien palkkioissa voi syntyä säästöä lähinnä tavanomaisissa asioissa käräjäoikeuksissa.

Iisalmen käräjäoikeus toteaa, että siirtyminen pääasiallisesti tuntiperusteiseen korvausjärjestelmään tuskin kuitenkaan aiheuttaa merkittäviä säästöjä toisin kuin työryhmä arvioi mietinnössään.

Tuusulan käräjäoikeus lausuu, että palkkioasetuksen muutokset tulevat varmaankin joltakin osin yksinkertaistamaan toimintaa käräjäoikeuksissa sitten, kun hahmoteltu sähköinen asiointi otetaan käyttöön ja se toimii luotettavasti. Muutosten merkitys on kuitenkin suhteellisen vähäinen tuomioistuimissa. Palkkion määrittämiseen saattaa kulua edellä todetulla tavalla aiempaa enemmän aikaa. Kustannuksia on lisäksi omiaan lisäämään tarve hankkia istuntosaleihin puheenjohtajille omat päätteet.

Helsingin oikeusaputoimisto toteaa, että työryhmä on arvioinut, että sähköisen asioinnin vuoksi oikeusaputoimistoissa säästyisi noin 8-9 henkilötyövuotta (sihteerityövuotta) vastaava säästö. Helsingin oikeusaputoimiston käsityksen mukaan sähköinen asiointi tuo jonkun verran henkilötyövuosisäästöjä, mutta säästö on arvioitu sitä kautta tapahtuvaksi, että oikeusapupäätökset keskitettäisiin vain pieneen määrään sellaisia oikeusaputoimistoja, joissa muutoin on vähemmän varsinaisia asioita. Helsingin oikeusaputoimiston käsitys on kuitenkin, että oikeusapupäätökset tulisi säilyttää kaikissa oikeusapupiireissä, koska jokaisessa piirissä on asiantuntemus oman alueen avustajista ja asiakkaista.

Oikeusapupäätökset vaativat alueellista asiantuntemusta. Päätösten keskittämistä on perusteltu sillä, että ruuhka-Suomen toimistoista vapautuisi henkilötyövuosia muuhun työhön. Jo tämä kertoo, ettei etelän toimistoista ole saatavissa mahdollisten oikeusapupäätösten siirtämisen jälkeenkään työvuosisäästöjä. Suurissa toimistoissa on myös rutinoitunut käytäntö oikeusapupäätösten tekemiseen, jolloin oikeusapupäätöstä kohti kuluu aikaa vähemmän kuin pienissä toimistoissa. Suuret toimistot ovat myös vähemmän haavoittuvia kuin pienet toimistot ja toisaalta niissä on mahdollisuus erinäköisiin joustoihin. Myös oikeusavun myöntämisen linjausten kannalta olisi tärkeää, että linjaus tapahtuisi koko maassa eikä vain jonkun maakunnan joissakin toimistoissa mahdollisen mututiedon varassa. Toimisto haluaa ottaa esimerkiksi maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset oikeusavun hakijat, joilla on sellaisia erityisiä olosuhteita, esimerkiksi ei ainoastaan kielitaidottomuus vaan luku- ja kirjoitustaidottomuus, jotka asettavat erinäköisiä rajoja oikeusavun myöntämiselle kuin keskimääräiselle suomalaiselle.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry toteaa, että työryhmän arvion mukaan järjestelmän yksinkertaistamisesta aiheutuisi tuomioistuimille 3-4 henkilötyövuoden tuottavuushyöty. Yhden henkilön työpanoksessa säästö lieenee vuositasolla kuitenkin varsin marginaalinen. Koska pohjaksi ei ole esitetty mitään laskelmaa, sen oikeellisuutta on vaikea kontrolloida. Vaikka työryhmä on päätenyt siihen, että muutoksista ei aiheudu kokonaissäästöä, kulut oletettavasti kasvavat edellä mainituista syistä.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry lausuu, että mikäli oikeusapumaksua ei perittäisi alle 650/550 euron käyttövaralla, säästyisi sekä oikeusaputoimistojen että oikeushallinnon palvelukeskuksen työtä esim. laskutuksen osalta. Kaiken kaikkiaan sähköiseen asiointiin siirtyminen ja oikeusavun taloudellisten edellytysten selvittäminen verotustiedoista vähentää työtä. Sähköiseen asiointiin siirtyminen aiheuttaa lisäkustannuksia, jotka on suunniteltu saatavan takaisin säästyneinä henkilötyövuosina.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry toteaa, että ehdotetuilla muutoksilla ei ole yksinään välitöntä vaikutusta tuomioistuinten resurssitarpeisiin. Tällaiset vaikutukset

voidaan saada aikaan tekemällä useita mielellään merkittävämmiin vaikuttavien muutoksien yhtä aikaa. Tuomariliiton näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa on syytä korostaa sitä, että kysymys on kansainvälisistä sitoumuksista ja perustuslain säännösten mukaisesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvästä velvoitteesta järjestää julkisin varoin kustannettua oikeusapua. Tämä tulee ottaa huomioon budjettikehyksissä eikä suunnitellun säästön saavuttamatta jääminen saa vaikuttaa tuomioistuinten muuhun rahoitukseen.

.

LIITE

Oikeusapulainsäädännön muutostarpeita valmistelevan työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:

Sisäasiainministeriö
 Valtiovarainministeriö
 Eduskunnan oikeusasiamies
 Oikeuskanslerinvirasto (**)
 Korkein oikeus (**)
 Helsingin hovioikeus
 Itä-Suomen hovioikeus
 Kouvolan hovioikeus
 Rovaniemen hovioikeus
 Turun hovioikeus
 Vaasan hovioikeus
 Forssa-Loimaan kärjäoikeus (*)
 Helsingin kärjäoikeus
 Iisalmen kärjäoikeus
 Kuopion kärjäoikeus
 Lahden kärjäoikeus (*)
 Oulun kärjäoikeus
 Seinäjoen kärjäoikeus (*)
 Tampereen kärjäoikeus (*)
 Turun kärjäoikeus (*)
 Tuusulan kärjäoikeus
 Vaasan kärjäoikeus (*)
 Korkein hallinto-oikeus
 Helsingin hallinto-oikeus
 Hämeenlinnan hallinto-oikeus
 Kouvolan hallinto-oikeus
 Kuopion hallinto-oikeus
 Oulun hallinto-oikeus
 Rovaniemen hallinto-oikeus
 Turun hallinto-oikeus
 Vaasan hallinto-oikeus
 Vakuutuslaitos
 Valtakunnansyyttäjän virasto
 Helsingin oikeusaputoimisto
 Joensuun oikeusaputoimisto
 Kemin oikeusaputoimisto
 Lahden oikeusaputoimisto
 Seinäjoen oikeusaputoimisto
 Turunseudun oikeusaputoimisto (*)
 Finanssialan Keskusliitto
 Suomen Asianajajaliitto
 Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry

Julkiset Oikeusavustajat ry
Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
Suomen Tuomariliitto - Finlands Domareförbund ry
Oikeushallinnon palvelukeskus

Oma-aloitteisesti lausunnon antoivat:

Suomen Oikeusapulakimiehet ry

(*):llä merkityiltä ei saatu lausuntoa.

(**) lla merkityt ilmoittaneet, etteivät anna lausuntoa